

ingediend op **844** (2020-2021) – Nr. 10
28 maart 2022 (2021-2022)

Onderzoek

naar de aanpak van de met PFOS vervuilde gronden
op de Oosterweelwerf
en de gevolgen voor de volksgezondheid

Verslag van de hoorzitting

namens de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS
uitgebracht door Tinne Rombouts, Willem-Frederik Schiltz
en Mieke Schauvliege

van 20 augustus 2021
met Karl Vrancken, opdrachthouder

Documenten in het dossier:

- 844** (2020-2021) – Nr. 1: Motie
- Nr. 2 en 3: Amendementen
- Nr. 4: Tekst aangenomen door de plenaire vergadering van de motie
- Nr. 5 t.e.m. 9: Verslagen van de hoorzittingen

Samenstelling van de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS:

Voorzitter: Hannes Anaf.

Vaste leden:

Koen Daniëls, Piet De Bruyn, Andries Gryffroy, Joris Nachtergaele, Freya Perdaens;

Bart Claes, Chris Janssens, Stefaan Sintobin;

Stijn De Roo, Tinne Rombouts;

Gwenny De Vroe, Willem-Frederik Schiltz;

Imade Annouri, Mieke Schauvliege;

Hannes Anaf.

Toegevoegde leden:

Jos D'Haese.

Op 16 juni 2021 nam het Vlaams Parlement een motie aan tot uitoefening van het recht van onderzoek naar de aanpak van de met PFOS vervuilde gronden op de Oosterweelwerf en de gevolgen voor de volksgezondheid. De installatievergadering van de onderzoekscommissie vond plaats op 25 juni 2021. Haar opdracht liep tot 31 januari 2022 en werd op 26 januari 2022 verlengd tot 18 maart 2022. In deze periode werd een reeks openbare hoorzittingen gehouden met experts en getuigen.

Hoorzittingen met experts:

2 juli 2021	Jacob de Boer en Wim De Coen
2 juli 2021	Nicolas van Larebeke, Jamie C. De Witt, Greet Schoeters en Ilse Loots
9 juli 2021	Juan D. Piñeros Garcet, Jan de Vos en William Leys
9 juli 2021	Arjen Wintersen
16 juli 2021	Karl Vrancken, opdrachthouder
20 augustus 2021	Karl Vrancken, opdrachthouder
27 augustus 2021	Isabelle Larmuseau en Geert Van Calster
27 augustus 2021	essenscia, VVP en VVSG
30 augustus 2021	Lucas Bergkamp

Hoorzittingen met getuigen:

3 september 2021	3M
6 september 2021	vakbondsafvaardiging en arbeidsgeneeskundige dienst van 3M
15 september 2021	THV RoTS
24 september 2021	Lantis
1 oktober 2021	OVAM
8 oktober 2021	Departement Omgeving, afdeling GOP
15 oktober 2021	Departement Omgeving, afdeling Handhaving
22 oktober 2021	VMM
29 oktober 2021	VITO
29 oktober 2021	Jan Tytgat
8 november 2021	agentschap Zorg en Gezondheid
19 november 2021	Departement Mobiliteit en Openbare Werken
19 november 2021	Grondbank vzw
26 november 2021	THV RoTS, Lantis en Jan Tytgat
3 december 2021	3M
10 januari 2022	gemeente Zwijndrecht
14 januari 2022	provincie Antwerpen
14 januari 2022	stad Antwerpen
17 januari 2022	bevoegde ministers uit de zittingsperiode 2014-2019
21 januari 2022	André Van de Vyver en Jan Van Rensbergen
24 januari 2022	bevoegde ministers uit de zittingsperiode 2019-2024
7 februari 2022	OVAM, de voogdijminister en de ministers bevoegd voor Mobiliteit en Openbare Werken en Omgeving uit de zittingsperiode 2014-2019

Op basis van deze hoorzittingen werd door de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS een eindverslag opgesteld.

Hierna volgt het tussentijdse verslag van de hoorzitting van de Onderzoekscommissie PFAS-PFOS van 20 augustus 2021 over de werkzaamheden van de opdrachthouder van de Vlaamse Regering voor de PFOS-problematiek, met Karl Vrancken (opdrachthouder Vlaamse Regering PFOS-problematiek, onderzoekscoördinator Duurzame Materialen VITO, hoofddocent Afvalverwerking en Circulaire Economie, Universiteit Antwerpen).

Het verslag van deze hoorzitting is een geredigeerd woordelijk verslag dat aan de expert ter goedkeuring werd voorgelegd.

De presentatie is terug te vinden op de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

**Verslag van de hoorzitting van 20 augustus 2021
met Karl Vrancken, opdrachthouder**

De voorzitter: Collega's, goedemorgen. Welkom op deze zitting van de Onderzoekscommissie PFAS- PFOS. Ik geef nog even een korte stand van zaken, ook voor de mensen die volgen. Net voor het reces hebben we de eerste fase afgerond. Dat was een soort introductiefase, waarin we vooral veel expertise hebben opgedaan over verschillende aspecten die met het thema te maken hebben. We hebben de voorbije weken gebruikt om heel veel te studeren op documenten die we opgevraagd hadden en ook op de verslagen van de openbare zittingen. Ik wil nog graag een pluim geven aan de diensten van het Vlaams Parlement die deze documenten op een heel goede manier beschikbaar hebben gesteld, zodat we die ook digitaal, en toch beveiligd, kunnen raadplegen.

Vandaag hebben we opnieuw de opdrachthouder van de Vlaamse Regering in ons midden, de heer Karl Vrancken – welkom opnieuw – om een stand van zaken te geven van zijn werkzaamheden. De vorige keer, net voor het reces, ging het heel specifiek over die Commissie Grondverzet Oosterweel. Vandaag zal het wat breder gaan. De professor heeft al aangegeven dat het voor een aantal resultaten nog te vroeg zal zijn. Een aantal resultaten zal er pas begin oktober zijn. Maar hij was toch bereid om een stand van zaken te geven. Ik denk dat dit een goed begin is om opnieuw van start te gaan met de onderzoekscommissie.

De komende weken, zowel volgende week vrijdag als maandag 30 augustus, zullen we nog een aantal extra experts laten komen, ook op basis van wat we de voorbije weken hebben gemerkt: we hebben nog extra expertise nodig. Vanaf begin september zullen we dan eerst bekijken hoe het nu zit met de oorsprong van die vervuiling en de verantwoordelijkheid van 3M. Daarna zullen we ook de mensen van Lantis horen over de Oosterweelverbinding en over die dading, om dan over te schakelen naar het beleid, met eerst alle betrokken administraties, de betrokken politici van toen en van nu. Uiteindelijk zullen we dan komen met aanbevelingen, ten laatste tegen januari 2022. Dat is de weg die we de volgende weken en maanden af te leggen hebben.

We starten dus opnieuw met de opdrachthouder die een stand van zaken zal geven. Zijn presentatie zal wellicht een half uur tot drie kwartier duren. We hebben de hele voormiddag. Er is dus zeker ruimte voor vraagstelling en dialoog. Ik stel voor dat we starten en dat we dat op dezelfde manier doen zoals we ook voor het reces gedaan hebben: eerst stellen alle parlementsleden hun vragen, gevolgd door de antwoorden en een tweede vragenronde.

De heer Vrancken heeft het woord.

Karl Vrancken: Dank u wel, voorzitter. Beste leden van de commissie, bedankt om mij opnieuw uit te nodigen en me de mogelijkheid te geven om mijn bredere opdracht toe te lichten. De vorige keer hadden we het heel specifiek over de Commissie Grondverzet. Dat was een specifieke opdracht die ik van minister Peeters had gekregen om op een twee- tot drietal weken tijd een uitspraak te doen, een advies te verlenen rond de werkzaamheden en de impact van de werkzaamheden aan de Oosterweelverbinding. Maar mijn opdracht is veel breder. Ik ben midden juni aangesteld door de voltallige Vlaamse Regering als opdrachthouder voor de coördinatie van de aanpak van de PFAS-problematiek.

Vandaag wil ik jullie de huidige stand van zaken geven. Wat heb ik sinds 14 juni gedaan en gerealiseerd? Waar zijn we mee bezig? Ik wil ook inzicht geven in de structuren die ik heb opgezet, want het gaat toch vooral om een proces dat ik in gang heb gezet om de verschillende administraties samen te brengen, om meer overleg te organiseren binnen de Vlaamse overheid, maar ook tussen de Vlaamse overheid, de federale overheid en de betrokken wetenschappers. Ik wil ook verder inzicht geven in alle stakeholdercontacten die ik heb gehad.

Ik werd bij mijn aanstelling op 16 juni gevraagd om na drie maanden een eerste tussentijds verslag op te maken. Dat staat gepland op 10 september. We zijn deze week gestart met het uitschrijven daarvan. Een volledig rapport kan ik u nu dus nog niet voorstellen; dat zal op 10 september gepresenteerd worden aan de Vlaamse Regering. Daarin zullen we nog geen volledige analyse kunnen geven van alle lopende onderzoeken. Die onderzoeken werden zeer snel opgestart, maar omdat we ze grondig en heel breed willen uitvoeren, is een volledige analyse en evaluatie van de resultaten van die meetcampagnes voorzien tegen midden oktober. Wanneer we al die verschillende elementen samengebracht hebben, zullen we op een grondige wetenschappelijke basis de huidige no-regretmaatregelen kunnen evalueren. Vandaag geef ik dus een stand van zaken.

Ik wil starten met een statement van een van de experts: we zijn op dit moment in Vlaanderen de wetenschap rond PFAS aan het versnellen, we zijn onderzoek aan het opzetten. Het is een beetje vergelijkbaar met de covidcrisis: als je een vaccin wilt ontwikkelen, dan duurt dat normaal twee tot drie jaar. Dat is nu kunnen gebeuren op één jaar. Als je een grondig biomonitoringonderzoek wilt doen, als je wilt weten hoe die PFAS zich in de mens verspreiden, wat de risico's zijn en als je daar ook nog nieuwe componenten aan wilt koppelen, dan heb je daar tijd voor nodig. We zijn dat nu aan het doen op heel korte tijd. Normaal zou dat een jaar of anderhalf jaar duren. We zijn aan het proberen om op drie à vier maanden tot conclusies te komen die dan omgezet kunnen worden in beleidsacties en die burgers ook meer duidelijkheid kunnen geven over de risico's die ze lopen.

Ik wil jullie vandaag een kort overzicht bieden van de huidige PFAS-dossiers in Vlaanderen. Ik zal daarbij ingaan op drie specifieke elementen. Ik zal wat recente resultaten meedelen rond voeding en over de bloedstaalnamen, omdat daar veel aandacht voor is. Ik zal ook enkele elementen aanhalen rond grondverzet, gelinkt aan de Commissie Grondverzet en de werken aan Oosterweel. Verder geef ik een overzicht van de werkzaamheden. Expertise verzamelen, hoe doen we dat? Welke acties waren er al op het vlak van communicatie? Dan zal ik komen tot een tussentijdse conclusie. Ik probeer dat allemaal tegen 10 uur aan u voor te stellen.

Mijn opdracht behelst PFAS in Vlaanderen. Toen ik startte, werd ik gevraagd voor de coördinatie van de PFAS-problematiek in Zwijndrecht. Het heeft ongeveer twee weken geduurd voor duidelijk was dat het niet alleen zou gaan om Zwijndrecht. Toen is de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM) namelijk gaan terugkijken naar historische dossiers, naar dossiers die nog liepen en onderzoeken die nog liepen, om te bekijken of er ook een PFAS-problematiek was op andere plekken. Daarbij kwamen al snel twee specifieke sites naar voren, namelijk de brandweerkazerne aan de Dageraadstraat in Mechelen en de site rondom de oude papierfabriek De Naeyer in Willebroek. Op de foto ziet u in het rood een afbakening van de zone van 100 meter rond de brandweerkazerne van de Dageraadstraat in Mechelen. We hebben in die eerste weken vrij snel een proces van overleg opgezet tussen het agentschap Zorg en Gezondheid, de OVAM, mezelf, de betrokken kabinetten en de burgemeesters van de betrokken gemeenten om te komen tot een risicoanalyse. Daarbij werden de volgende vragen bekeken: Welke metingen worden uitgevoerd? Wat betekent dit alles inzake het risico op blootstelling van de omwonenden?

Dan zijn we gekomen tot het formuleren van no-regretmaatregelen, van maatregelen waarvan we denken dat we ze uit voorzorg moeten nemen, zolang we geen volledige informatie te hebben, om er zeker van te zijn dat de blootstelling wordt beperkt. We kunnen hopen dat de maatregelen die we nemen waarschijnlijk iets te strikt zijn, iets te ver gaan, maar we weten het niet. We nemen die maatregelen vanuit een voorzorgsbeginsel. Er is wat discussie over de term. We gebruiken 'no-regretmaatregelen' omdat die term binnen de toxicologie gangbaar is. Ik denk dat dat soms niet zo duidelijk is voor de algemene bevolking. Het zijn maatregelen waarvan we geen spijt zullen hebben. Op de website gebruiken we 'voorzorgsmaatregelen', maar met die term moeten we wat voorzichtig zijn, want die is absoluut gedefinieerd binnen het Bodemsaneringsdecreet als maatregelen die bodemsaneringsdeskundigen kunnen afkondigen en die dan een wettelijke

basis hebben, terwijl deze maatregelen dat niet hebben. Het zijn dus niet echt 'voorzorgsmaatregelen', het zijn 'no-regretmaatregelen', ze hebben geen specifiek statuut. Het is een advies van de administraties van de Vlaamse overheid aan de burgers. Dat advies wordt ook verleend aan de gemeenten. Het is aan de burgemeester om te kijken of er reden is om die maatregelen om te zetten in gemeentelijke besluiten om ze dan ook verder te kunnen handhaven. Dat hangt er een beetje van af. We zeggen soms: we raden u aan om geen eieren uit eigen tuin te eten. Dat is iets waaraan geen gemeentelijk besluit gekoppeld kan worden, want dat is niet handhaafbaar. Als we zeggen dat we aanraden om geen grondverzet te doen en gronden af te dekken, dan is dat iets anders. Dan kan een gemeente wel beslissen om daar toch een gemeentelijk besluit aan te koppelen, zodat dat ook handhaafbaar wordt. We hebben daar voorbeelden van in het verleden.

Naast die hoofddossiers zijn er dan bijkomende metingen gebeurd op een aantal kleinere locaties, waarbij vooral gefocust werd op brandweerkazernes of sites waar er een grote brand is geweest. We hebben ondertussen ook geleerd dat de blusschuimen die gebruikt werden een groot probleem vormen. Daar zat tot jaren geleden PFOS in. Bij het blussen van grote branden is er dus bodemverontreiniging veroorzaakt door die PFOS. Het is interessant om te onderzoeken in welke mate die bodemverontreiniging zich ondertussen heeft verspreid. Dat doen we op oefenterreinen van de brandweer, zoals de Dageraadkazerne in Mechelen. Maar ook in bijvoorbeeld Kleine-Brogel werden op een specifiek oefenterrein van de brandweer zeer hoge waarden gemeten. Vervolgens is er dan een breder onderzoek gebeurd in de omgeving om de verspreiding in te schatten. In de onderste lijst is te zien dat die verspreiding beperkt was. Wanneer we dan verder gaan meten bij bewoners, in landbouwgebied, in tuinen, om echt het risico van blootstelling – bijvoorbeeld via voeding – in te schatten, merken we dat die verspreiding beperkt was. U vindt die informatie en de maatregelen die telkens werden gekoppeld aan die verschillende sites op de website van PFAS-vervuiling Vlaanderen. We zullen nu verder met die methodiek werken, bijkomende metingen uitvoeren en telkens, waar nodig, maatregelen nemen.

We hebben daartoe nu een vast protocol, afgestemd met de verschillende administraties. In principe gebeuren er metingen. Er komt een meetdossier binnen bij de OVAM van bodemmetingen, van een erkend bodemsaneringsdeskundige, waarin wordt gekeken naar mogelijke overschrijdingen van de bodemsaneringsnorm. Dan zetten we een overleg op. De OVAM bezorgt die resultaten aan het agentschap Zorg en Gezondheid en aan mij om tot een overleg te komen inzake risico-inschatting. Vaak hebben we daarvoor meteen ook informatie van de betreffende gemeenten nodig om bepaalde elementen in te schatten. Wonen er mensen op de plaats waar we gemeten hebben? Zijn daar tuinen in de buurt? Is dat een landbouwgebied waar er groenten geteeld worden? We doen die bevraging, we verzamelen die informatie en zitten samen met de burgemeester om te bekijken hoe groot het risico is. Het agentschap Zorg en Gezondheid neemt dan, in overleg met de OVAM, de beslissing over de maatregelen. Ik wil daarin duidelijk zijn. Ik heb dat ook de vorige keer al gezegd: het is geenszins mijn rol om maatregelen of beslissingen te nemen. Dat gebeurt steeds door de betrokken administraties. Het is mijn rol om die mensen samen te brengen, om te zorgen dat die informatie uitgewisseld wordt.

Vervolgens wordt er in overleg over de no-regretmaatregelen beslist en worden de bewoners geïnformeerd. We hebben daarvoor ook een procedure, we hebben ondertussen templates van een persbericht en van bewonersbrieven waarbij we gelijktijdig brieven bezorgen aan de betrokken bewoners en een persbericht uitsturen dat dan ook via de website van PFAS Vlaanderen wordt verspreid. Op dat moment is er dus een perscommunicatie en ben ik ook beschikbaar voor verdere contacten met stakeholders, met burgerbewegingen en zetten we ook bijkomend onderzoek in gang. In de voorbije dossiers was het doorgaans zo dat we startten met een beperkt aantal metingen. We kondigen die maatregelen af en we kondigen ook nieuw onderzoek aan. De OVAM stelt een bodemsaneringsdeskundige aan voor verder grondig onderzoek, zodat de dataset zich uitbreidt en we vooral op zoek kunnen gaan naar de verspreiding van de verontreiniging. Het is altijd de bedoeling om te bekijken of de verontreiniging op de plaats waar we initieel

gemeten hebben erg gelokaliseerd is. Als we metingen doen op een brandweeroefenterrein, gaan we na hoe ver die verspreiding zit. Als we dat meer en meer gaan doen, is het de bedoeling dat we kennis opbouwen uit gelijkaardige dossiers en niet telkens op alle brandweeroefensites of op elk terrein van een brand in Vlaanderen die volledige screening moeten doen. We willen kennis opbouwen en een vergelijking kunnen maken tussen gelijkaardige dossiers.

In de achtergrond daarvan is nu de inventarisatie van de risicosites gestart. Die liep in juni en juli. Het Departement Omgeving heeft vanuit zijn vergunningendatabank, in overleg met de OVAM, een lijst opgesteld met risicosites. We weten dat productiesites van die PFAS een risico vormen. Daarvan zijn er twee in Vlaanderen: de 3M-site en de Chemourssite in Mechelen. Verder zijn er de brandweeroefenterreinen en sites van grote branden, zoals meermaals gezegd, maar ook specifieke sectoren waar die PFAS gebruikt worden, zoals galvanisatiebedrijven, de textielsector, de papiersector en eventueel ook waterzuiveringsinstallaties waar slib terechtkomt afkomstig van die industrieën.

Er is dus in overleg tussen het Departement Omgeving en de OVAM een lange lijst gemaakt, per gemeente, van mogelijk risicohoudende sites. De burgemeesters hebben die lijst gekregen in de vorm van een GIS-bestand (geografisch informatiesysteem) waarin op een kaartje de sites werden aangeduid waarvan wij denken dat er mogelijk PFAS aanwezig zijn. Men heeft dan bijkomende informatie aan de burgemeesters gevraagd: Kunt u bevestigen dat dit de volledige lijst is voor uw gemeente? Hebt u een zicht op eventuele incidenten op deze sites, nu en in het verleden? Hebt u informatie over het gebruik van PFAS? Niet elke textielfabriek die aan veredeling doet om textiel water- of vetafstotend te maken, gebruikt daarvoor PFAS. Die informatie is nu allemaal teruggekomen. De deadline was 15 juli. We hebben van 260 gemeenten informatie gekregen. De initiële lijst bevatte 4000 sites. De informatie die we kregen van die 260 gemeenten, wordt nu geanalyseerd, met een eerste focus op de brandweeroefenterreinen. Momenteel zijn er al meer dan 250 brandweeroefenterreinen en sites van grote branden gemeld. Die lijst bestaat dus. In elke gemeente zijn er doorgaans enkele locaties. Voor 88 van die sites is er al onderzoek opgesteld, geïnitieerd of gepland. We hebben een capaciteit van 40 à 50 nieuwe onderzoeken per maand. Dat loopt dus al voor de maand augustus. We zijn dus volop bezig om informatie te verzamelen over nieuwe sites. Elke week krijgen we 2 à 3 nieuwe dossiers binnen, maar dat tempo zal de komende periode versnellen. We kunnen dus verwachten dat de lijst die ik u eerder toonde met een achttal gemeentes zich de komende weken zal uitbreiden. Maar tegelijkertijd kunnen we verwachten dat onze informatie ook beter zal worden en dat we meer tot vergelijkbare sites kunnen komen.

Ondertussen blijkt bijvoorbeeld dat de verontreiniging van de bodem op brandweeterreinen altijd zeer gelokaliseerd is. Initieel hebben we daar een perimeter van 100 meter voor afgebakend. Dat lijkt voor bodemverontreiniging – maar ik spreek in de voorwaardelijke wijs – meer dan nodig. We zien dat het grondwater op al die sites verontreinigd is. Dan is het nodig om de grondwaterstroming beter in kaart te brengen en te bekijken in hoeverre die grondwaterpluim zich verspreidt. Dat element van onderzoek is op de meeste van die sites nog bezig. Zo hebben we in de tuinen die grenzen aan de Dageraadsite in Mechelen gemerkt dat de waarden onder de bodemsaneringsnorm van 3,8 microgram per kilogram blijven, maar dat het grondwater wel verontreinigd is. Dan is het dus een kwestie van de verspreiding, de pluim van die grondwaterverontreiniging, beter in kaart te brengen.

Zo is dat proces op gang aan het komen. Zoals ik zei, zijn we vertrokken van 4000 sites in 260 gemeenten. Als elke gemeente 4 sites aanduidt, zijn dat er nog altijd meer dan 1000. Het zal belangrijk zijn om daar een prioritering in aan te brengen. Ook daarvoor zijn we een protocol aan het opzetten, om vanuit vooruitschrijdend inzicht te bekijken welke sites, waarvan we weten dat er hoge concentraties zijn, we prioritair gaan onderzoeken. Dat is allemaal werk voor de komende maanden.

Zoals ik zei, blijft de verontreiniging op brandweersites beperkt. Wat we evenwel vaak zien als oorzaak van verontreiniging, is het verspreiden van waterzuiveringsslib, bijvoorbeeld op die site in Willebroek. Daar was er een papierfabriek waar broodzakken werden behandeld met PFAS. Dat leidde tot veel lekverliezen. Het water werd gezuiverd in een zuiveringsinstallatie en het slib kwam terecht in bezinkingsbekkens, die nu de helft van het Broek De Naeyer vormen. Daar werd dat slib jarenlang opgestapeld, wat leidde tot bodemverontreiniging. Dat is nu een van de elementen die we bekijken in die nieuwe dossiers. Is er een praktijk geweest om waterzuiveringsslib of slib afkomstig van het uitbaggeren van beken of rivieren uit te rijden op het land, slib dat mogelijk gecontamineerd is? Dat kan een risico-indicatie zijn. In sites waar dat materiaal wel gebruikt werd, maar het slib niet werd uitgereden over het land, zullen we waarschijnlijk minder bodemverontreiniging vinden.

Dan zijn er sites zoals de 3M-site, waar de verspreiding toch wel breder is. Daar bekijken we nu of er ook een component is van luchtmissie, van verontreiniging via de lucht door schouwemissies in het verleden of andere emissies vanuit die site. Zo proberen we dus voor die verschillende types van sites ook meer inzicht te krijgen in oorzaken en achterliggende redenen, om het risico sneller en beter te kunnen inschatten.

Een volgende element waar we de laatste tijd al redelijk wat onderzoek over hebben gedaan, is voeding. Eigenlijk is de hele crisis ook gestart vanuit alarmerende berichten over PFAS-waarden in eieren rondom de 3M-site. Ondertussen zijn er verschillende onderzoeken gebeurd op eieren, vlees, groenten, fruit en grassen op de aanwezigheid van PFAS. U hebt mogelijk in juni en juli de resultaten in de pers gezien van de Universiteit Antwerpen. Het Federaal Agentschap voor de veiligheid van de voedselketen (FAVV) heeft hierover twee weken geleden gerapporteerd. De Universiteit Antwerpen heeft ondertussen bijkomende onderzoeken gedaan. Ook ERM (Environmental Resources Management) is bezig met het beschrijvend bodemonderzoek voor 3M en heeft in dat kader ook een aantal voedingsstalen onderzocht.

Vandaag brengen we die drie elementen, die drie rapporten, samen. We willen ook vermijden dat er bij elk enkelvoudig nieuw rapport dat uitkomt, een nieuwe steekvlamcommunicatie op gang komt, waarbij de ene dag gesteld wordt dat alles goed is, om dan de volgende dag over een andere plaats te stellen dat het daar minder goed is. We proberen dus om die elementen zoveel mogelijk samen te brengen en natuurlijk ook om te vergelijken. Het is niet omdat er nieuw onderzoek is, dat het vorige onderzoek plotseling niet meer van toepassing is. We verwijzen ook naar eerder onderzoek, zoals dat van de Universiteit Antwerpen.

Wat betreft dat onderzoek van ERM in opdracht van 3M, kan ik meedelen dat de burgers waarbij stalen werden afgenomen vandaag, in de loop van de ochtend, op de hoogte worden gebracht van de resultaten van die individuele staalnamen.

De eerste bijkomende analyse gebeurde door de Universiteit Antwerpen bij een bioboer uit de regio Zwijndrecht. Daar bleek dat de PFAS-waarden in de groenten die worden geteeld op een afstand tussen de 1 en de 3 kilometer van de site – dus wel op verontreinigde bodem – laag zijn, maar niet voor alle PFAS onder de detectiegrens liggen. Er wordt wat PFOA gemeten en ook twee andere componenten, maar er wordt geen PFOS gedetecteerd bij dit bedrijf.

Het FAVV heeft een analysecampagne gedaan van een groot aantal stalen bij verschillende traditionele landbouwbedrijven in de omgeving, in een perimeter van 5 kilometer rondom de site. Zij zijn stalen gaan nemen bij vlees, melk en eieren. Ze stellen vast dat alle monsters in eerste instantie beantwoorden aan de kwaliteitseisen van het FAVV. De actielimieten van het FAVV liggen, gezien de normen waarover we tegenwoordig spreken, evenwel relatief hoog. Als die actielimieten overschreden worden, moet dat product direct uit de handel genomen worden. Die actielimiet is dus niet hetzelfde als een risico-evaluatie, waarbij de vraag gesteld wordt of het wel slim is om zo'n product te eten. Een actielimiet

is een soort absoluut maximum: als daarover gegaan wordt, moet dat product uit de handel genomen worden. Er is daarvoor een autocontroleplicht bij de landbouwers: de landbouwers worden verondersteld om zelf die inschattingen te doen, om zelf die controles uit te voeren.

Het eerste besluit van het FAVV is dat alle producten voldoen aan de kwaliteitseisen. De autocontrole werkt dus. Er is op geen enkele plek een meting die wijst op een overschrijding van die actielimieten. De vraag is: hoe verhoudt dat zich tot de strengere normen, bijvoorbeeld binnen dat EFSA-kader (European Food Safety Authority)? Er is een Europees ontwerp van voedingsnorm en alle stalen voldoen ook aan die norm.

Er is evenwel een kleine randbemerking. Wat de eieren betreft was de detectiegrens 2 microgram per kilogram, of 2 nanogram per gram, en ligt de grens van het ontwerp van de Europese norm – dat is dus nog een ontwerp – op 1,5 microgram per kilogram. De waarden die gemeten zijn bij de mengstalen van die legbatterijen – er worden verschillende eieren gemengd, zodat het staal representatief is – liggen onder die grens van 2 microgram per kilogram. De gemeten waarde kan dus 1,8 microgram per kilogram of 0,3 microgram per kilogram zijn, we weten dat niet. Maar we beschouwen dat toch als een veilige zone. Ik weet niet in welke mate u op de hoogte bent van de getallen, maar ter vergelijking kan ik u zeggen dat er bij de initiële metingen bij scharreleieren vlakbij de site door de Universiteit Antwerpen waarden werden gemeten in de grootteorde van 200 tot 600 microgram per kilogram. Ik kan ook melden dat ERM op één bepaalde plek, bij scharreleieren uit één bepaalde tuin, een waarde heeft gemeten van 300 microgram per kilogram. De eerste conclusie is dat er een duidelijk verschil is tussen scharreleieren en eieren uit legbatterijen. Dat is te verklaren doordat scharrelkippen op de grond zitten en die vervuilde grond oppikken. Ongeveer 30 percent van de voeding van een scharrelkip bestaat uit grond. Per 100 gram graan pikt zo'n scharrelkip 30 gram grond mee op. Bij PFOS-houdende grond zal die PFOS zich dus ook concentreren in de eieren, omdat die PFOS vet opzoeken. We moeten dus blijven aanbevelen om de consumptie van eieren van kippen die op die vervuilde grond zitten, te beperken. Er is een duidelijk verschil met eieren van leghennen die niet op de grond zitten, die onder dak zitten en niet worden blootgesteld aan de verontreiniging.

Je zou het ook andersom kunnen formuleren en stellen dat het aan te raden is om in die zone je kippen onder dak en op zuivere grond te houden. Misschien moet je dan ook starten met niet-verontreinigde kippen. Maar als je zorgt dat die kippen niet blootgesteld worden, kunnen we verwachten uit deze resultaten dat die eieren ook niet gecontamineerd zullen zijn. Zoals we met de maatregelen de blootstelling van mensen willen beperken, is het ook slim om de blootstelling van kippen te beperken.

Ik had al een tipje van de sluier van die ERM-resultaten opgelicht. Zij hebben gemeten in een breed gamma. Zoals ik al zei, werd er in één privétuin een heel hoge waarde gemeten, die boven de actielimiet lag. Die eieren – behorende tot privépersonen – zouden dus niet op de markt gebracht mogen worden. In andere eieren meten we een hele range van waarden, er is een vrij brede spreiding, maar dat gaat tot heel hoge waarden.

Wat melk betreft, wordt er in beperkte mate PFOS gedetecteerd, maar steeds onder de actielimiet. Qua fruit heeft ERM op dit moment enkel gemeten bij aardbeien en braambessen, omdat dat fruit voorhanden was. Er wordt een nieuwe staalnamecampagne gepland op onder andere peren en appels, wanneer die aan de bomen hangen. In dit onderzoek, waarbij werd gefocust op de vier waarden van EFSA, werd dus geen PFOS gedetecteerd. Bij groenten – aardappelen, bonen, sla – werd er een breed gamma van gewassen gemeten en werden er in een aantal stalen beperkte PFOA-waarden gemeten. Dat komt overeen met de analyse bij die bioboer over wie ik het al had. We merken dus dat er in die zone in groentestalen eigenlijk vooral PFOA worden gemeten, en iets minder of helemaal geen PFOS. We zijn nog bezig met een verdere inventarisatie en met een check van de literatuur of het mogelijk is om te zeggen dat bepaalde groenten een groter risico inhouden dan andere. Maar de literatuur is daar niet eenduidig over. Je vindt artikels die

zeggen dat er hogere concentraties te vinden zijn in bladgroenten en knolgewassen dan in andere groenten. Maar evengoed zijn er onderzoeken die dat tegenspreken. Ik kom daar nog op terug. We hebben een expertengroep voeding die dat specifieke element verder aan het uitwerken is en die tegen 10 september ook met haar rapport zal komen.

Bij gewassen – daarbij werd dan gras gemeten – worden er wel verhoogde PFOS-waarden gemeten. Anderzijds hebben we geen verhoging gemeten in vlees. Het lijkt er dus op dat er geen doorvergiftiging is van dat gras naar koeien, naar vlees, maar dat vergt ook nog wel verder onderzoek.

Dit zijn dus de resultaten van ERM. Zoals gezegd, plannen zij ook nog een verdergaande campagne. Ook het FAVV plant een verdere campagne, waarbij ze zich nu vooral zullen richten op achtergrondblootstelling. We hebben nu die PFOA, die heel beperkt aanwezig blijken, gemeten in groenten in Zwijndrecht. Een relevante vraag is hoe het zit elders in Vlaanderen. We hebben achtergrondmetingen nodig om te weten of het niet de achtergrond is die we meten en of dit echt een probleem is dat gerelateerd is aan Zwijndrecht. Het feit dat we wel PFOA en minder PFOS meten, zou als een indicatie gezien kunnen worden dat het misschien gaat om achtergrondvervuiling.

Ik wil daarbij het volgende opmerken. Er werden zeer lage waarden gemeten, die we dan hebben vergeleken met de door EFSA toegelaten wekelijkse doses. Het consumeren van tot 1 kilogram van dit soort groenten leidt niet tot een overschrijding van die toegelaten wekelijkse intake. Dus ook volgens de EFSA-normen vormt het eten van die groenten met erg lage waarden, die evenwel boven de detectielimiet liggen, geen risico. Dat is belangrijk om te weten. Maar we wensen ook op het vlak van die groenten toch de maatregelen nog niet te versoepelen omdat we de resultaten van het bloedonderzoek afwachten. U hebt ongetwijfeld gehoord van de bloedstaalname die al door Grondrecht gebeurd is, waarbij de target lag op zeer sterk blootgestelde mensen. Zij hebben zeer hoge waarden in hun bloed. Wij zijn nu bezig met de bloedstaalnamecampagne bij 800 mensen om een algemeen beeld te krijgen. Het zou kunnen dat de Zwijndrechtse bevolking zulke hoge waarden in het bloed heeft dat we elke bijkomende blootstelling moeten vermijden of beperken. Het zou dus kunnen dat het voor die mensen aan te raden blijft om zelfs geen groenten met heel lage waarden te eten of die consumptie te beperken. Opnieuw moeten we, om dat helemaal te weten, ook gaan meten op groenten uit 'onverdachte' zones om te weten of de groenten die je gewoon in de winkel koopt ook onder de detectiegrens voor PFOA zitten. Dat is nog onduidelijk. Het is dus belangrijk, na deze communicatie, om het volledige plaatje daarbij te kennen en te begrijpen. Als besluit kan ik stellen dat men moet opletten met het eten van eieren van scharrekippen die op die verontreinigde bodem zitten. We blijven afraden om die te eten.

Er is een beperkt verschil tussen producten van landbouwbedrijven en producten uit eigen tuin. Ik denk dat dat ook belangrijk is om vast te stellen. Er is een beperkte doorvergiftiging van de bodem naar groenten. ERM heeft op dezelfde plaats metingen gedaan van de bodem en van de groenten die daarop geteeld worden. Het komt voor dat er een overschrijding is van de bodemsaneringsnorm voor wonen – die 3,8 microgram per kilogram – maar niet van de norm voor PFOS bij de sla die erop staat. Dat is interessant om te weten.

De blootstelling via voeding staat niet los van mogelijke blootstelling via stof, water en lucht. Er is een accumulatie van alle verschillende routes. Ons onderzoek is zich daarop aan het richten. Via de modellering met het S-Riskmodel is ook de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO) nu bezig om de bijdrage van al die verschillende routes goed in kaart te brengen. Pas dan, als we die bijdrage kennen, kennen we het aandeel van voeding en kunnen we ons advies rond voeding aanpassen. Zoals ik al zei, gaat het om een voorzorgsmaatregel. We zijn vanuit veiligheid aan het ageren. Er is dus nog geen reden om die huidige voorzorgsmaatregelen los te laten.

Ten tweede moet bloedonderzoek verduidelijken in welke mate PFAS zich in het bloed opstapelen. Voorzichtigheid blijft geboden. Dat heb ik allemaal al gezegd. We hebben

gewerkt – of het FAVV heeft nu gewerkt – met het ontwerp EU-normeringskader, dat veel strenger is dan de huidige actielimieten. Daarover was ook wat discussie: welke getallen gaat het FAVV nu gebruiken? Ze hebben in deze analyse getoetst aan dat strenge EU-normeringskader, dat nog niet vastligt. Dat zijn ontwerpnormen. U kent ook de Europese beslissingsroutes. Die kunnen nog veranderen. Dat kan nog een beetje alle kanten uit. Maar ze hebben nu dus de ontwerpnormen gebruikt. Tot zover het gedeelte over voeding.

Dan komen we bij het bloedstaalnameonderzoek. Sinds 15 juli werden er 800 inwoners van Zwijndrecht uitgenodigd. We hebben ondertussen ook 800 tickets verdeeld. We werken met een systeem van codes. Mensen moeten zich met die code aanmelden voor de staalname. Die staalname loopt nog de komende weken. Het agentschap Zorg en Gezondheid heeft dat gespreid om ervoor te zorgen dat er ook bij mensen die met vakantie zijn, een staal kan worden afgenomen. We willen daarbij weten in welke mate de omwonenden blootgesteld zijn en stoffen in hun lichaam hebben. We willen deze analyse uitvoeren bij 800 mensen om dat op groepsniveau te kunnen evalueren. Initieel was er heel veel vraag bij individuen om hun eigen waarde te kennen. Anderzijds hebben we gemerkt dat we, nadat we die oproep deden naar 800 mensen, de categorieën toch wel wat hebben moeten bijstellen om aan die 800 mensen te geraken. Er is dan met een reservelijst gewerkt. We hebben ook een aantal van de reservemensen opgenomen op de lijst. Dus in sommige gevallen werden er dan toch twee leden van hetzelfde gezin getest. Aanvankelijk zouden we dat niet doen om zoveel mogelijk gezinnen te hebben. Dat bleek niet nodig. Er werden dus toch ook mensen van de reservelijst opgenomen.

Als we dit statistisch verwerken, zal dit een beeld kunnen geven voor de volledige populatie van Zwijndrecht, binnen die 3 kilometerzone waarin we nu hebben gewerkt. We zullen moeten bekijken hoe groot die spreiding is. Kunnen we de spreiding verklaren aan de hand van blootstellingsfactoren? Mensen hebben een vragenlijst moeten invullen. Zijn het mensen die eieren en groenten uit eigen tuin eten, die in de hoge categorie vallen? En vallen de anderen dan in de lage categorie? Of zit iedereen in de hoge categorie? Al die dingen weten we nog niet. De analyse zelf vraagt tijd. 800 stalen is niet niks. Deze analyses gebeuren in een geaccrediteerd labo voor bloedstaalnameanalyse. In Vlaanderen is dat er één, namelijk dat van VITO. Er is er nog één in Luik en er zijn er nog in Nederland en Duitsland. We hebben ervoor gekozen om de vraag te stellen aan VITO om haar capaciteit uit te breiden om deze volledige campagne te doen. Tegen midden of eind september zullen deze metingen afgerond zijn. Maar dan volgt dus de interpretatie, de check met die vragenlijsten, het verder verwerken. We zullen de resultaten kenbaar maken midden oktober, wanneer die volledig geïnterpreteerd en gecheckt zijn en gelinkt met de andere resultaten die we hebben. We willen tot een volledige screening komen. Dat betekent dus, zoals ik daarnet zei, dat we op dat moment een overzicht hebben en ook een link met de blootstelling kunnen maken, waardoor we ook aan mensen wier bloed niet geanalyseerd is, advies kunnen geven. Dit wordt dus representatief voor de volledige bevolking. We begrijpen dat mensen graag hun individueel getal kennen, maar eigenlijk heb je weinig informatie uit dat eigen individueel getal aan sich. Als je die informatie hebt – hopelijk in oktober – over de populatie, weet je hoe je de blootstelling kunt beperken. Maar al kan iemand weten dat hij een hoge waarde heeft, eigenlijk zegt dat niks. Er is geen causaal verband met ziekte achteraf. Als je een hoge waarde hebt, wil dat niet zeggen dat je daar ziek van gaat worden. Dus mogelijk leidt het kennen van het eigen getal ook tot ongerustheid bij bepaalde mensen. Bij andere mensen, met een lagere waarde, zal dat misschien tot gerustheid leiden. Maar we willen benadrukken dat het wat ons betreft belangrijk is om dat op groepsniveau te interpreteren. Het voordeel van het op groepsniveau te doen, is ook dat er een grondige wetenschappelijke interpretatie aan gekoppeld kan worden. Als je je getal terugkrijgt na een individuele staalname, dan heb je dat en dan heb je daarnaast eigenlijk geen wetenschappelijke toetsing.

Het doel op dat moment, na die bloedstaalnames en alles daarrond, zoals die voedingsmetingen, is om dan die no-regretmaatregelen te evalueren en eventueel bij te stellen. Kunnen we zeggen dat fruit wel en groenten niet gegeten kunnen worden? Kunnen groenten toch ook wel? Dragen die bij en hoeveel dan? Merken we dat er een grote

blootstellingscomponent is via een andere route dan voeding? Op al dat soort vragen hebben we nu nog geen antwoorden. Belangrijk om te stellen is ook dat het hier slechts gaat om losstaande metingen, een eerste visie. Daarna pas start het biomonitoringsonderzoek. Daarbij gaan we bij 19 mensen, die heel specifiek geselecteerd worden, heel gericht en heel concreet hun gedrag – hun voedingsgewoonten en blootstellingsroutes – opvolgen en meten. Dus dan starten we met een panel van een beperkt aantal mensen die wekelijks of maandelijks zullen moeten rapporteren wat ze hebben gedaan, waar ze zijn geweest, wat ze hebben gegeten. Er wordt regelmatig bloed van hen afgenomen, regelmatig wordt hun gezondheid gecheckt om tot een brede monitoring te komen van hun gezondheidsprofiel en dan onderzoek te kunnen doen naar de link met PFAS. Het zijn eigenlijk enkel zulke verregaande biomonitoringsonderzoeken die ons kunnen leiden tot het afleiden van die normenkaders, het eventueel nadenken over normstelling. En dat is dus een onderzoek dat tijd en middelen vraagt, een lange opvolging van mensen. We starten dat nu vervroegd op in september in een eerste korte fase. Dat wordt dan gevolgd door een langer onderzoek op een later tijdstip.

Dat onderzoek kadert ook in het Europese Human Biomonitoring programma dat, zoals ik de vorige keer heb gezegd, getrokken wordt vanuit Vlaanderen door het Kenniscentrum Milieu en Gezondheid. We hebben daar dan dus niet alleen onze Vlaamse metingen, we kunnen deze in Europees perspectief plaatsen. Dan hebben we echt de nodige gegevens. Maar het zal dus pas op de iets langere termijn zijn dat we de volledige interpretaties van de resultaten kunnen afronden.

Ik wil nog even ingaan op die bloedstaalname. Het agentschap Zorg en Gezondheid heeft daar een indeling gemaakt van de mensen. Een derde woont in een straal van 1,5 kilometer, de rest tussen de 1 en de 3 kilometer. Dit is de huidige stand van zaken, van begin deze week: we zitten aan 456 van die afnames. Er moeten nog 4 dagen volgen. We hebben opnieuw een panel van externe experts aangesteld om dit op te volgen. Deze keer zijn dat Greet Schoeters, Jan Tytgat en ook Jacob de Boer van de Universiteit Amsterdam. Dit comité zal die interpretatie doen. Wanneer de resultaten klaar zijn, zullen zij tussen midden september en midden oktober de resultaten mee beoordelen, samen met de mensen van het agentschap Zorg en Gezondheid. Dus gaan we daar opnieuw aan de slag met externe experts. Tot zover het bloedonderzoek.

Een heel ander topic is het grondverzet. Tot nog toe hebben we het vooral over Zwijndrecht gehad, het onderzoek naar bloed en voeding situeert zich vooral daar. Op de site in Oosterweel was er natuurlijk ook veel discussie over grondverzet. Maar ook in Willebroek stelt zich een specifiek probleem. In Willebroek is er een bouwzone op de oude site van de papierfabriek. Die papierfabriek is lang geleden afgebroken. Maar de site waar die fabriek stond, is natuurlijk sterk verontreinigd. Daar wordt op dit moment een nieuwe woonwijk gebouwd. Er zijn particulieren die daar een huis aan het bouwen zijn. Een aantal mensen woont er al – de wijk is ongeveer half af. Er zijn een aantal aannemers die daar nog werken aan het uitvoeren zijn. De mensen moeten hun tuin nog aanleggen. Dit is een site met heel veel bodemverontreiniging, met hoge waarden in de bodem over een vrij uitgestrekt gebied, veroorzaakt door die slibverspreiding. Dus anders dan in Zwijndrecht kregen deze mensen als no-regretmaatregel het advies om alle stofproductie door grondverzet te beperken. Dat leidde tot wat onduidelijkheid bij die mensen: we komen hier net wonen en zijn onze tuin aan het aanleggen. Wat mag en wat mag niet? Dus zijn we in overleg gegaan met de Grondbank, met Grondwijzer, met de OVAM en het gemeentebestuur om te bekijken hoe we deze mensen toch op een haalbare en snelle manier van dienst kunnen zijn, kunnen geruststellen en duidelijkheid kunnen geven over de verontreiniging in hun wijk. We hebben daar een Q&A en een nota rond opgesteld. We hebben het in de Commissie Grondverzet gehad over het risiconiveau. Er was een grote discussie over die 70 microgram per kilogram. De taak van de Grondbank, die het verzet van gronden in Vlaanderen beheert en beheerst, is om risico's in te schatten van dat grondverzet. Als wij vanuit ons opdrachthouderschap aangeven dat er voorzorgsmaatregelen moeten zijn in dit gebied, dan is dat voor hen een indicatie dat er een risico is. Dan wordt een procedure in gang gezet. Als er risicogrond is, dan moet er een technisch verslag worden opgesteld

vooraleer de grond verzet mag worden. Dat betekent dat elke actie die we nemen op het vlak van die maatregelen en het verstrengen van die maatregelen, onmiddellijk effecten heeft op alle werven in Vlaanderen, op alle grondverzet dat er in Vlaanderen gebeurt. Dat is een reden te meer om daar weldoordacht en wetenschappelijk gebaseerd mee om te gaan. Ik wil benadrukken dat dit soort van beslissingen en discussies, die lijken te gaan over één werf en één site, in de realiteit grote gevolgen hebben. Door de wetgeving hierover en de grondverzetregeling, wordt dat onmiddellijk doorvertaald naar de rest van Vlaanderen.

Om dit aan te tonen heb ik hier een foto aan toegevoegd van een depositiemeting door de Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) in Zwijndrecht. Er gebeuren op dit moment dus al metingen inzake Oosterweel. Het is niet zo heel goed te zien op de foto, maar bovenaan staan drie glazen kruiken die stof opvangen in de Polderstraat in Zwijndrecht ten zuiden van de E34. Men is dus gestart, op basis van de aanbevelingen van de Commissie Grondverzet, met die stofmetingen.

Dat was even een zijspoor. We hadden het over dat grondverzet. De algemene regel is dat, als een particulier of een aannemer meer dan 50 kubieke meter grond verzet, er altijd een technisch verslag nodig is. Wat houdt dat in? Men moet dan een erkend bodemsaneringsdeskundige inschakelen, die stalen komt nemen, de historiek van die site bekijkt en metingen gaat uitvoeren, afhankelijk van die historiek, op bepaalde, mogelijk verontreinigde factoren. Dan wordt er een verslag opgesteld dat aangeeft wat er met die grond kan gebeuren. Zoals gezegd, zijn we bezig met een risico-inventarisatie van initieel 4000 sites – maar dat aantal werd al verminderd – en van 260 brandweersites. Als we van die sites aangeven dat we denken dat er een verontreiniging is, dan gaat er bij de Grondbank en Grondwijzer al een belletje rinkelen dat er een technisch verslag opgesteld moet worden.

Ik ga even terug naar Willebroek. Voor al die particulieren in die woonwijk die hun tuin aan het aanleggen waren, was dat een heel onverwachte nieuwigheid die hen zorgen baarde. Daar hebben we, in overleg met de gemeente, de OVAM en de Grondbank, de afspraak kunnen maken dat de gemeente één gemeenschappelijk technisch verslag zal opstellen voor de volledige site. Zo wordt dus de druk van die bewoners weggenomen en worden die bewoners ontzorgd en kan tot een gemeenschappelijke aanpak worden gekomen, wat ook kosten wegneemt voor die burgers. Daarnaast hebben we in overleg met de OVAM ook kunnen afspreken dat er een versneld bodemonderzoek op deze site komt, waarbij, als er waarden worden gemeten die tot een humaan toxicologisch risico leiden, er ook versneld afgegraven zal worden. Ook op andere sites – dat is ook de discussie in Zwijndrecht – waar we vaststellen dat de bodemsaneringsnorm overschreden wordt, zal er een bodemsaneringstraject opgestart worden. Dat heeft allemaal tijd nodig. Dat kan niet binnen een half jaar. Specifiek voor deze site – en dat is niet de volledige Willebroekzone, maar de zone van die papierfabriek – hebben we afgesproken met de OVAM en met de bewoners dat we, als er in dat versneld onderzoek, dat nu loopt, een acuut risico vastgesteld wordt, ook versneld zullen afgraven. Er werd dus versneld actie ondernomen. Tegelijkertijd plant de gemeente een marktbevraging bij grondreinigingscentra. Indien particulieren grond moeten afvoeren, moet dat naar een grondreinigingscentrum gebracht worden en zijn zij zelf verantwoordelijk voor die kosten. Er wordt nu een soort groepsaankoop gepland om die grondreiniging aan betere tarieven te kunnen doen. Dat is dus een voorbeeld van een resultaat van mijn werking. We proberen altijd door overleg te komen tot betere oplossingen, tot snellere oplossingen, tot het ontzorgen van de burgers, tot het samenbrengen van die verschillende partijen.

Dat waren wat inhoudelijke elementen. Ik wilde u die meegeven om een stand van zaken te geven. De rest van mijn uiteenzetting gaat over de werking van de opdrachthouder. Ik heb twee taken: inhoudelijke expertise samenbrengen en communiceren en communicatie faciliteren. Voor elk van beide taken heb ik een brede groep van mensen rondom mij verzameld vanuit de administraties. De ene heet de 'inhoudelijke expertengroep'. Daarin bundelen we wetenschappelijke expertise, die aanwezig is bij al onze administraties en bij

onderzoekers. Met dat team van een dertigtal mensen – eigenlijk zijn het een vijftiental organisaties, die elk een vervanger hebben – hebben we wekelijks vergaderingen om de stand van zaken op te volgen, om die dossiers te bespreken, om aan te geven waar er kennisnoden zijn. En het is vooral die groep die de inhoud zal leveren voor de rapporten van 10 september. We hebben die groep opgedeeld in specifieke subgroepen en daarin zult u ook telkens zien welke organisaties vertegenwoordigd zijn. De eerste groep is een Werkgroep Laboratoria, waar we zijn gestart met te bekijken of we in Vlaanderen wel voldoende capaciteit hebben qua labs als al die bodemonderzoeken worden opgestart. Gaan we niet tot een bottleneck komen qua timing? Voor een bodemonderzoek heb je nu de resultaten in vier à vijf dagen. We zien dat die termijn al verlengd werd tot een à twee weken. Hoe zit dat? We proberen dat op te volgen en daarin voorop te lopen. We zien ook dat commerciële labs meer en meer accreditaties aanvragen voor deze componenten. Dus de capaciteit om dit in Vlaanderen te kunnen meten, stijgt.

We bekijken ook de meetmethodieken. Welke PFAS worden er gemeten in het standaard analysepakket? Moet dat veranderd worden? Op welke manier zijn labs geaccrediteerd om parameters te meten? Gebruiken we allemaal dezelfde naam voor al die verschillende PFAS? Ook dat blijkt niet altijd het geval. In verschillende pakketten worden andere afkortingen gebruikt, wat tot verwarring kan leiden. We zijn dat dus aan het stroomlijnen. Een ander element van die groep is het nadenken over nieuwe analysemethoden. Er bestaat momenteel geen gecertificeerde analysemethode, bijvoorbeeld voor PFAS in rookgassen, in de lucht. Binnen die werkgroep is er nog overleg aan de gang over het snel ontwikkelen van zo'n methode door mensen die hierover kennis bezitten en de literatuur lezen. Ze willen een methode ontwikkelen om dat snel uit te rollen. Dat is een eerder technisch aspect, maar wel heel belangrijk, want dit staat vooraan in de keten. We kunnen het ons echt niet permitteren om bij die 800 metingen meetfouten te maken. Het is van ongelooflijk belang dat we werken met geaccrediteerde labs. Ook voor die bodemstaalnames benadrukken we dat ongelooflijk hard. We willen geen analyses door mensen in een garage thuis. We willen geaccrediteerde labs, zodat we erop kunnen rekenen dat de resultaten die we binnenkrijgen de juiste getallen zijn, want dit is té belangrijk. We zijn ook te snel aan het gaan om te kunnen terugkomen op foutieve metingen.

Een tweede groep is de Werkgroep Datahandling. We gaan dus data verzamelen – ik zei het al – van meer dan 250 brandweersites. Dat is bezig sinds vorige week. Deze week komen er 3, volgende week 5, de week erna 10 van die analyserapporten binnen. Dat wordt een heel grote massa informatie. Dus die werkgroep is bezig om ervoor te zorgen dat dat in een databank terechtkomt, dat er ook een rechtstreekse rapportering is vanuit de labs, zodat we geen pdf-documenten binnenkrijgen en getallen moeten overtypen. Dat wordt allemaal gecentraliseerd, zodat we die data ook verder kunnen analyseren. We zijn ook aan het nadenken over hoe we dan tot een interpretatie kunnen komen, maar ook bijvoorbeeld tot een visualisatie. Hoe kunnen we al die gegevens voorstellen en daarover communiceren naar jullie en naar de brede bevolking? Daar is die werkgroep dus mee bezig. En natuurlijk is er ook een belangrijke link met het S-Riskmodel, het blootstellingsmodel dat we gebruiken om die scenario's te ontwikkelen, om de relatieve bijdragen van die blootstellingspatronen te kunnen inschatten.

Dan is er de Werkgroep Handelingskader. Dat zijn de mensen die nadenken over hoe het nu zit met die maatregelen. Vanaf wanneer moeten we maatregelen nemen? Kan dat wat meer gestandaardiseerd worden? Ik heb u gezegd hoe het nu verloopt: we krijgen metingen, we bekijken de risico's en we gaan in overleg, want we zien dat de maatregelen die nodig zijn in Willebroek eigenlijk anders zijn, voor een totaal andere soort perimeter, dan die in Zwijndrecht. Kunnen we daar toch tot een soort kader komen, zodat we ook snel kunnen beslissen en snel duidelijkheid kunnen geven aan de burgemeesters en bewoners? Dat zal alleen maar kunnen als er blootstellingsscenario's worden bedacht. In deze groep wordt dus nagedacht over de informatie die nodig is en over hoe die zaken beter gemodelleerd kunnen worden. Hoe kunnen we op basis daarvan die risicogebaseerde aanpak goed uitwerken? We willen dus echt af van de situatie die er ongetwijfeld in het

verleden wel was, waarbij één administratie bepaalde metingen binnenkrijgt en op basis van een getal voor een bepaald compartiment een beslissing moet nemen, en dat dan al dan niet doet. Hier gaat het echt om het samenbrengen van verschillende compartimenten en om het nadenken over gebruik, over een echte risicoanalyse, waarna dit omgezet wordt in maatregelen.

Sterk daaraan gelinkt is de Werkgroep Voeding. Ik toonde u zonet al een slide die werd opgesteld in overleg met de Werkgroep Voeding. Zij hebben al die analyses en al die resultaten bekeken. Daarnaast bouwen zij achtergrondkennis op rond voeding, bekijken ze ook het Europese niveau en het Europese kader. Ze proberen nu lessen en inzichten te genereren op basis van die massa aan informatie. Zoals ik daarstraks zei, gaat het om inzichten in het mogelijke verschil tussen fruit en groenten, in een mogelijk verschil tussen verschillende soorten fruit, over hoe het dan zit met die blootstelling – al die elementen. Er is dus een nauwe link met de scenario's die de Werkgroep Handelingskader dan ontwikkelt.

Tot slot hebben we nog een werkgroep die van groot belang is op middellange termijn, maar die nog in opstart is. Die werkgroep zal in ons eerste rapport nog niet veel kunnen rapporteren. In die werkgroep proberen we los te komen van de huidige crisis. We zitten in een crisis waar het overal brandt en waar we worden opgeroepen – het is een slechte vergelijking – om branden te blussen met niet-PFAS-houdend schuim. Maar daar stopt het werk niet. We moeten gaan nadenken over het bredere kader. Hoe zien we dat op middellange termijn? De wetenschap in dat bredere kader kunnen we in Vlaanderen versnellen, we kunnen op dat vlak in Vlaanderen vooroplopen, maar we gaan dat in Europese context moeten ontwikkelen. Als we ons in Vlaanderen afzonderen van Europa, dan zal dat niet werken. Dat zou economische consequenties hebben, dat zou voor problemen zorgen. Dat moet dus in een Europees kader bekeken worden. We worden al in het oog gehouden op het vlak van de kennis die we opbouwen. Mensen in het buitenland zijn er zich al van bewust dat Vlaanderen aan het spurten is, een voorsprong aan het nemen is. Dus we worden daarin ook al wel opgevolgd.

Die groep ontwikkelt dus een langetermijnvisie op het PFAS-beleid, denkt na over dat normenkader, over vergunningverlening en heeft een duidelijke link met die datahandling. Hoe gaan we met die data om in een Europees kader? Daar komen ook nieuwe vragen in naar boven. Hoe gaan we om met luchtmissies, met aerosolen, met stof? Ze kijken ook naar de middellange termijn. Die luchtmissies, waar nog geen meetmethoden voor zijn, behoren ook tot dat middellange aspect.

Uiteindelijk gaat dat hier over ons beleid rond persistente chemicaliën. Ik wil ook het volgende benadrukken. We zijn met PFAS bezig, maar ik ben er redelijk gerust in – in de foute zin – dat er, als we al die onderzoeken gaan doen, ook voor andere van die persistente chemicaliën problemen zullen opduiken. We zullen ook metingen krijgen van andere componenten dan PFAS. We kunnen denken aan vlamvertragers, aan weekmakers, aan andere producten die ook persistente chemicaliën zijn. Ons beleid – of uw beleid – zal zich moeten richten op het volledige gamma en ook op de nog niet genormeerde PFAS. U hebt vanmorgen waarschijnlijk ook de krant gelezen. Er moet dus ook nagedacht worden over hoe we omgaan met die huidige chemie, met die C4-chemie, er moet meer inzicht komen in die risico's. Maar tegelijk moeten we ook nadenken in dat Europees kader over uitfasering: hoe kan dat aangepakt worden? Wat zijn daar de bottlenecks? Wat zijn de mogelijkheden? Ik denk dat Vlaanderen ook daar een koploperrol zal moeten opnemen, in die debatten op Europees niveau, waarrond we nu al deze goede informatie aan het ontwikkelen zijn.

Het tweede luik van mijn werk behelst communicatie. Daarvoor worden een aantal acties ondernomen. Ik kan daar vrij snel door gaan. Ook daarvoor hebben we een werkgroep opgericht die wekelijks vergadert. Dat is een werkgroep met alle woordvoerders van de betrokken kabinetten en de betrokken administraties, maar ook van de Universiteit Antwerpen, het Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO) en VITO

– de meer wetenschappelijke kant. Daarmee stemmen we ook wekelijks af wat er op ons afkomt en welke administraties welke persmededelingen zullen doen. We proberen daar ook in overleg te gaan. Dat overleg is erg belangrijk om voldoende uitwisseling te genereren, opdat die administraties gemeenschappelijk, Vlaams, maar ook in overleg met de wetenschap, kunnen communiceren.

Er worden persberichten verspreid. Initieel was het plan om dat wekelijks op woensdag te doen, maar de actualiteit drijft ons vaak tot een andere timing. Vanochtend hebben we een persbericht gelanceerd over de hele voedingsparagraaf. Daarnaast sta ik in nauw contact met de pers. Er zijn al vele interviews geweest. We geven ook advies aan de betrokken steden en gemeenten over hun perscommunicatie. Zoals gezegd hebben we in dat startprotocol, als er een nieuw dossier wordt geopend, standaarden voor persberichten en voor bewonersbrieven, om het snel en makkelijk versturen van die berichten te faciliteren. We zijn namelijk, zeker in dat soort gevallen, een voorstander van snelle actie en snelle communicatie, van niet te wachten maar om de dingen die we weten te communiceren naar de burgers. Er was die persconferentie van de Commissie Grondverzet. Ik krijg bijna dagelijks vragen van de media.

De lokale besturen hebben nog een ander kanaal, namelijk webinars. Het was nodig om veel informatie te geven rond die inventarisatie. We hebben dat gedaan door de organisatie van twee webinars, in juni en juli, waarin we achtergrondinformatie hebben gegeven bij die campagne en over de manier waarop we die informatie willen ontvangen. Het tabelletje dat vandaag in de pers verschenen is, komt uit de presentatie die we – Zorg en Gezondheid dus – op die webinars hebben gegeven.

Er is een derde webinar gepland midden september. Dan willen we de status van die inventarisatie weergeven en ook verdere inzichten rond voeding. We krijgen hierbij ondertussen ook ondersteuning van de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG). De VVSG heeft zich ook aangemeld om de lokale besturen mee te ondersteunen, om ons daarin bij te staan. Op 15 september is er dus een nieuwe webinar gepland waar we rechtstreeks aan de gemeentebesturen zelf dat verslag van 10 september zullen presenteren, zodat zij uit eerste hand informatie krijgen.

Dan is er de mailbox die sinds 15 juni is opgestart en ondertussen meer dan vijfhonderd vragen heeft ontvangen. Die worden beantwoord via de administratie. Om een zicht te krijgen op de hoeveelheden, geef ik jullie wat getallen.

Er is ook de website, die organisch is gegroeid en opgesteld. Volgende week zitten we samen met een webarchitect om die volledige website te herzien, om dit nu wat grondiger aan te pakken vanuit de kennis die we hebben over de informatienoden en de manier waarop die website opgebouwd moet worden. Aan de linkerkant ziet u al die verschillende gemeentes, aan de rechterkant wat meer algemene informatie.

Ik heb ook deelgenomen aan verschillende bewonersvergaderingen. Sommige gebeurden live – zo ziet u hier een foto van de bewonersvergadering in Mechelen. Andere verliepen online. We hebben daarvoor ondertussen een methode ontwikkeld die goed werkt. We merken dat live bewonersvergaderingen goed zijn en beter zijn voor de directe contacten. Maar die online vergaderingen helpen mensen ook om deel te nemen. Mensen hoeven geen babysit te zoeken en kunnen gewoon van thuis uit aan de vergaderingen deelnemen. Beide partners kunnen deelnemen, er hoeft niet één iemand afgevaardigd te worden. Er zijn dus ook voordelen aan die online events. We proberen te werken met een combinatie van de twee.

Ik ben ook in overleg met een zeer ruime range van stakeholders. Ik denk dat dat ook heel belangrijk is in mijn rol van facilitator. Ik denk dat het een belangrijke taak is en een rol die ik ook duidelijk wil opnemen. Nogmaals: ik ben niet diegene die de maatregelen afkondigt en de beslissingen neemt. Ik lever advies op basis van de informatie die ik krijg en centraliseer. Ik zorg voor de communicatie. Ik probeer te zorgen dat niet elk conflict

via juridische weg moet worden opgelost, maar dat er een dialoog ontstaat tussen de verschillende partijen. Om dat te doen, heb ik onlangs al bewonersgroeperingen uitgenodigd. Ik heb webmeetings maar ook live meetings georganiseerd met stakeholdersgroepen, actiegroepen en bewonersgroepen. Ik ben nu ook een aantal keren op bezoek geweest bij 3M. Ik probeer ook om de dialoog met 3M te vergemakkelijken, evenals met sectororganisaties als essenscia Vlaanderen, en – zoals u in deze lijst ziet – met Toekomstverbond, het Netwerk Brandweer en met de bioboeren, en ook met u als parlementaire onderzoekscommissie. We proberen heel actief, nogmaals, ook die lokale besturen te ondersteunen. Het zijn namelijk zij die heel dicht bij de burgers lokaal de problemen moeten opvangen.

Wat zijn mijn conclusies? Belangrijk is dat die PFAS-coördinatie en het PFAS-probleem ondertussen het lokale niveau overstijgt. We zijn van 3M in Zwijndrecht gegaan naar heel Vlaanderen, maar misschien is de volgende stap dat we ons in Europees niveau moeten inschrijven, actie moeten ondernemen en ons daar duidelijk naar voren schuiven.

We zijn dus bezig met die Vlaanderenbrede aanpak. Het is belangrijk dat we dat doen vanuit wetenschappelijke kennisopbouw, niet vanuit steekvlampolitiek of vanuit steekvlammelingen, maar dat we op zoek gaan naar kennis en dat we ook – en dat is heel belangrijk voor die getroffen gebieden – veel kennis opbouwen rond achtergrondblootstelling. Het probleem is geen 'Zwijndrechtprobleem'. We moeten weten wat het verschil is tussen de 3M-site en de rest van Vlaanderen. Dat is heel belangrijk voor de mensen die in Zwijndrecht een boerderij uitbaten, voor de mensen die in Zwijndrecht leven, een grond hebben, of een huis willen verkopen. We moeten heel goed zien dat we daar informatie rond opbouwen, niet alleen in Zwijndrecht maar ook in Willebroek, in Mechelen en in al die andere gemeentes.

Dan ga ik in op de volgende fase. We hebben heel de zomer in de acute fase gezeten. Maar ik hoop dat we kunnen doorschuiven naar de meer gestructureerde en bredere fase, waarbij we aan een normenkader, een langetermijnbenadering kunnen werken om de dingen te doen die ik, denk ik, nu al voldoende heb benoemd. We moeten komen tot een Europees kader rond persistente polluenten, maar we moeten beseffen dat dit een symptoom is van de grenzen van onze geïndustrialiseerde samenleving. We zitten aan de grenzen van het klimaat. Dat is ondertussen duidelijk. Maar we zitten ook aan de grens van de manier waarop de mens samenleeft met zijn industrie in deze dichtbevolkte regio. Dus het resultaat van al deze onderzoeken gaat niet zijn: er is geen probleem en iedereen kan blijven doen wat hij doet of zelfs wonen waar hij woont. We gaan duidelijkheid krijgen over de risico's die deze vorm van leven, die we hier hebben in Vlaanderen, met zich meebrengt. En dat is van belang, denk ik. Op die manier moeten we proberen om na te denken over ons productiesysteem, over ons consumptiesysteem, over de manier waarop we met onze natuurlijke rijkdommen en onze chemicaliën zullen omgaan.

Daarmee beëindig ik mijn presentatie. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel voor de stand van zaken, professor Vrancken. De presentatie heeft iets langer geduurd, maar dat is geen probleem. Het is belangrijk dat alle elementen aan bod zijn gekomen. Collega's, ik geef jullie het woord. De vorige keer is CD&V gestart met de vragenronde, vandaag is het aan Open Vld om te starten.

De heer Schiltz heeft het woord.

Willem-Frederik Schiltz: Dank u voor de uitgebreide stand van zaken, professor. Zoals een goede leerling had ik een batterij vragen voorbereid, maar de presentatie heeft vele daarvan gelukkig al beantwoord.

Ik betrek er de actualiteit toch ook bij – u hebt er al naar verwezen. Nu blijkt dat er nog een lozing van 3M in het Scheldewater gebeurd is van een andere chemische stof, FBSA. Ik heb begrepen dat dit ook een perfluorverbinding is, maar ik vraag me af of die ook in het PFAS-spectrum zit dat gemeten wordt bij het onderzoek, dan wel of het nog iets anders

is. U hebt er wel naar verwezen: niet alle PFAS-stoffen zijn genormeerd, daar moeten we naar kijken. Een belangrijke vraag is: worden ze dan wel gemeten als er ergens vervuiling optreedt?

Kunnen we uit de bloedstaalnames in Zwijndrecht op basis van die cohorte die daar gemeten wordt, afleiden wat dat voor de rest van Vlaanderen betekent? 3M is toch specifiek en niet gelijk aan alle andere vervuilde sites? Moeten er ook op andere plaatsen bloedstaalnames gebeuren? Of kunnen we extrapoleren op basis van wat in Zwijndrecht gemeten wordt?

De sites worden nu in kaart gebracht, er zijn bodemonderzoeken, de informatie komt binnen. Op basis van de informatie wordt een lijst geprioriteerd en op de belangrijkste of gevaarlijkste sites worden bijkomende staalnames afgenomen. Momenteel staat op de website dat enkel in Kleine-Brogel nog bijkomend onderzoek bezig is. Dat is misschien wat onrustwekkend voor de bezorgde burger die denkt dat het dan daarbij zal blijven. Dat is misschien een kleine tip om toch duidelijk te communiceren dat er nog veel bijkomend onderzoek gaat volgen. Ik krijg die feedback: mensen willen weten hoe het ervoor staat, ze weten dat hier of daar vroeger een fabriek stond enzovoort.

Er gebeurt heel veel, er wordt heel veel in stelling gebracht. Er worden maatregelen of aanbevelingen gelanceerd. U hebt terecht gezegd dat men niet alles in besluiten of harde regels kan gieten. De vraag is dan toch: hebben we feedback over de mate waarin die maatregelen, of voorzorgsprincipes of no-regretmaatregelen worden nageleefd? Is er bereidheid bij de lokale bevolking of de gemeentebesturen om daaraan tegemoet te komen?

Dat waren mijn belangrijkste vragen.

De voorzitter: Mevrouw Schauvliege heeft het woord.

Mieke Schauvliege: Hartelijk dank, professor Vrancken, voor uw heel omstandige toelichting van deze complexe problematiek, die u waarschijnlijk de hele vakantie heeft beziggehouden.

Vandaag verscheen in de pers dat een niet-genormeerde perfluorverbinding waargenomen is in de Schelde. Uiteindelijk bleek dat het toch 3M is die deze produceert. Wie dit leest, stelt daar heel veel vragen bij. Aan de ene kant ontdekt of weet het agentschap Zorg en Gezondheid – en het geeft dit aan op de website of webinar – dat het product geproduceerd wordt door 3M, maar aan de andere kant gaat de milieu-inspectie daar niet op controleren; het staat niet op de lijst van te controleren producten en de inspectie werd niet gealarmeerd. Bedrijven kunnen blijkbaar producten produceren al dan niet met melding, maar zelfs zonder melding zou dat gecontroleerd moeten kunnen worden. Ik merk dat u in uw overzicht van alle acties die nadien volgen, de milieu-inspectie eigenlijk niet vermeldt. Hoe zijn zij betrokken bij alles rond regelgeving? Hoe kunt u verklaren dat het agentschap en de Vlaamse administratie eigenlijk wel weten dat dit product wordt geproduceerd en dat daar geen controle op is?

Ik heb begrepen dat die nieuwe pollutant niet meetbaar is in Vlaamse labo's. Klopt dat?

Het baart heel veel zorgen dat de industrie continu nieuwe producten uitvindt en produceert voor nieuwe toepassingen, dat wij dat niet kunnen volgen en ook de technologie daarvoor niet hebben. Hoe ziet u die evolutie?

Een verbod op het ene product zal ongetwijfeld onmiddellijk leiden tot de vervanging door een ander. Het uitfasen van die PFAS lijkt daar inderdaad een zeer belangrijk element in. Hoe ziet u die evolutie? Welke stappen denkt u dat we moeten zetten om daartoe te komen?

Er is een lijst met 4000 plekken waar mogelijk een vervuiling met PFAS was. Hoe is men tot die 4000 plekken gekomen? Als ik het goed begrijp zijn er 4000 plekken in 260 gemeenten, die één of meerdere plekken op hun grondgebied hebben met die contaminatie. Klopt dat?

We kregen een toelichting van bodemsaneringsdeskundigen. Zij doen beschrijvend en verkennend bodemonderzoek. Zij stellen ook PFAS-vervuiling vast op die sites. Dat is bij wijze van spreken 'geheime informatie' die in de vertrouwelijkheidsclausule tussen bedrijf en bodemsaneringsdeskundige zit. Is die informatie meegenomen bij de selectie van die 4000 sites? Zijn er gegevens uit het beschrijvend of verkennend bodemonderzoek die aangeven dat er veel vervuiling is? Zit dat in die 4000 sites of niet? Hoe zijn we dan tot een kortere lijst gekomen?

U kunt veertig onderzoeken doen per maand. Voor 4000 plekken zal dat vele maanden werk zijn om dat te analyseren. Hoe gaat u dat aanpakken? Hoe kunnen we daarin versnellen?

Om terug te komen op de eerste vraag: wat met die nieuwe PFAS? Hollen we niet achter de feiten aan door ons op die verouderde PFOS te concentreren terwijl er ondertussen al heel veel andere producten op de markt zijn die misschien even schadelijk zijn en die we in dit onderzoek niet meenemen?

Een derde cluster vragen gaat over de Commissie Grondverzet. Die is afgerond. U hebt dat heel duidelijk gezegd. Er is beslist om volgende week te beginnen met de bouw van de veiligheidsberm. Wordt u verder betrokken bij de resultaten van de Commissie Grondverzet? U hebt daar wel een meetinstrument getoond van de Vlaamse Milieumaatschappij, maar hoe loopt dat? Zullen alle adviezen die u verleend hebt in uw rapport ook effectief worden opgevolgd of niet? Hebt u daar zicht op?

Ik maak me ook zorgen, nu de beslissing genomen is om de veiligheidsbermen vanaf maandag te beginnen te bouwen, omdat er op de site ook nog twee hopen met zwaar vervuilde grond liggen die eigendom zijn van 3M. We hebben dat daar gezien. Die grond bevat meer dan 1000 microgram PFAS per kilogram droge stof. Er zal 5000 kubieke meter in de veiligheidsberm verwerkt worden en een deel zal vermoedelijk afgevoerd worden. De werken starten, de hopen verdwijnen. Kan dat een impact hebben op de aansprakelijkheid en dergelijke? We laten het bewijsmateriaal verdwijnen bij wijze van spreken. Of is dat zeer goed gedocumenteerd? Ik heb daar niets over gevonden in onze documentatie. Dat wou ik nog vragen.

U hebt over de atmosferische depositie aangehaald dat er via de lucht vermoedelijk ook heel wat vervuiling teweeggebracht wordt. Welk onderzoek wordt daar precies rond opgestart? Welke stappen worden daar gezet in functie van normering?

Bij het terreinbezoek zagen we de koolstoffilters die 3M gebruikt om grondwater te saneren. Die filters worden geproduceerd door DESOTEC en daar ook verwerkt. Wordt bij alle bedrijven die samenwerken met bedrijven die PFAS produceren, nagegaan wat er met de afvalstromen gebeurt? Ik heb heel veel vragen bij bijvoorbeeld de verzadigde koolstoffilters. Wat gebeurt er met het restant van de waterzuivering? Hebt u daar zicht op? Kijkt u daarnaar? Kijken anderen daarnaar? Dat baart me zorgen.

Ik heb nog een vraag over het bloedonderzoek en de link met de resultaten van het rapport over het grondverzet. We hebben allemaal gehoord dat tien stalen enorm hoge waarden aantonen. U illustreerde het opzet dat Vlaanderen naar voren bracht, de 800 stalen waar men nu mee bezig is. Het zal zeker wetenschappelijk onderbouwd zijn om voor die populatie een bepaald gemiddelde te kennen en wat daarvoor met de populatie moet gebeuren. Wat met die extremen dicht bij 3M? Welke acties ziet u om die mensen op te volgen? Het is logisch dat dichterbij 3M de vervuiling groter is en dat de metingen en putwaarden hoger zijn. Hoe gaat u in tussentijd met die resultaten om? Hoe verloopt het overleg met Grondverzet? De resultaten waren toch wel zeer zorgwekkend.

Ik heb nog een vraag over het PFAS-actieplan van Vlaanderen. U geeft op het einde aan dat u op vier maanden tijd onderzoek voert dat eigenlijk op twee jaar moet gebeuren. Vlaanderen zegt dat er een PFAS-actieplan was, dat men goed bezig was, met heel veel acties. Die werden op een bepaalde snelheid uitgevoerd. Hoe ziet u dat? Moet het actieplan aangescherpt worden? Moet het versneld worden uitgevoerd? Dat zijn we inmiddels aan het doen. Moeten er bijkomende acties geformuleerd worden? Hoe ziet u de opvolging van dat actieplan? Dat was een ambtelijk actieplan, het had geen enkel statuut, was nergens in verankerd. Het is duidelijk dat we daar stappen vooruit moeten zetten. Het actieplan is tot stand gekomen door een paar zeer ijverige ambtenaren die vonden dat er iets moest gebeuren, en niet meer dan dat. Het is zelfs niet politiek gevalideerd. Welke stappen ziet u daarvoor?

Met mijn andere vragen zal ik later nog eens terugkomen.

De voorzitter: De heer D'Haese heeft het woord.

Jos D'Haese: Bedankt voorzitter, bedankt professor Vrancken voor de toelichting.

Ik zal proberen mijn vragen in dezelfde volgorde te stellen als uw presentatie. Een eerste is zeer technisch. Wat ik niet gehoord heb, zijn de luchthavens. Misschien zit dat bij de brandweeroefeningen. Ik denk aan de luchthaven van Antwerpen, midden in woongebied. Ik weet dat het in Nederland belangrijke hotspots waren.

Er is de vaststelling van vervuiling in bodem en vooral grondwater, en meer verspreiding via grondwater, op de verschillende sites. Als we meer zicht hebben op de verspreiding, wat gaan we er dan mee doen? Blijven we bij de maatregelen voor de bevolking, zoals putwater niet oppompen, handen wassen enzovoort? Of gaan we over tot sanering? Er zijn wel bepaalde technieken, niet toepasbaar – begrijp ik – op de grote schaal van Oosterweel op dit moment, maar op de Opelsite doet men dat wel. Wat is daar de idee?

Er worden heel veel meetresultaten verzameld, van plekken in heel Vlaanderen, en uiteraard ook van Zwijndrecht en omstreken. Zullen die publiek worden gemaakt via de website of een ander platform? Dat lijkt me een goede zaak voor de transparantie die dit dossier wel kan gebruiken.

In de scharreleieren van eigen kippen worden hoge waarden aangetroffen. Dat geldt voor een straal relatief dicht bij de fabriek in Zwijndrecht. We kennen het onderzoek van de Universiteit Antwerpen van een aantal jaren geleden waar men tot op 15 kilometer verhoogde waarden vond. Is men van plan om die perimeter uit te breiden en te onderzoeken tot waar men maatregelen moet nemen? Ik snap nog altijd niet helemaal waarom de no-regretmaatregel tot op 10 kilometer geldt, terwijl het enige onderzoek op dat vlak van de Universiteit Antwerpen tot op 15 kilometer problemen vaststelt.

Ik heb nog heel wat vragen over het bloedonderzoek – uiteraard. We hebben de eerste tien resultaten gekregen van Grondrecht. Frappant vond ik dat 3M die resultaten in twijfel trok, ondanks de betrokkenheid van een aantal gerenommeerde experts. Zonder er al te diep op in te gaan, hoe evalueert u dat? Trekt u dat ook in twijfel of hecht u wel belang aan die waarden?

Als de bloedtesten door het agentschap Zorg en Gezondheid in dezelfde lijn liggen, als ze in dezelfde grootteorde liggen als de resultaten verder van de fabriek, denkt u dat de tijd dan gekomen is om het onderzoek toch uit te breiden? U zegt dat u voor de populatie binnen de 3 kilometer een aantal zaken kunt veralgemenen en op basis van de kenmerken van mensen maatregelen kunt voorstellen, maar dat is maar 3 kilometer. Een eerste vraag rond uitbreiding is de perimeter, een beetje gelieerd aan de vraag over de eieren. Een tweede vraag rond uitbreiding gaat over de kinderen. Die ontbreken in de populatie onder de 12 jaar, terwijl we weten dat zij zeer kwetsbaar zijn omdat ze een lager lichaamsgewicht hebben. Een derde en vierde categorie zijn de werknemers van 3M die er nu werken en die er gewerkt hebben, en de werknemers van de Oosterweelwerf. Daar hebben we het

kort over gehad toen we de laatste keer in Zwijndrecht waren. Toen was er sprake van dat een aantal aannemers wel testen zouden doen bij hun personeel en anderen niet. Zit daar ondertussen meer lijn in? Gebeurt dat ondertussen overal?

En een laatste categorie zijn de hotspots. Ik begrijp dat de verspreiding rond de brandweerkazernen en de oefenterreinen relatief beperkt is. Over de bewoners moeten we ons voorlopig niet al te veel zorgen maken, maar er zijn natuurlijk ook nog de brandweerlui en de werknemers van de kazernes. Moeten we hen – die er nu werken en die er gewerkt hebben – niet onderzoeken? Want zij zijn niet dag in dag uit – hoop ik – maar toch geregeld bezig geweest met dat blusschuim.

Ik blijf me afvragen waarom u die individuele waarden niet aan die mensen wilt meedelen. Dat gaat niet om goede of slechte wil, u wilt dat op populatieniveau doen. Dat was een klein beetje ongelukkig. U zei dat er geen causaal verband was, maar dat is er natuurlijk wel, alleen is dat niet voor iedereen. Er is wel een causaal verband tussen de vervuiling en de effecten. De gezondheidseffecten treden natuurlijk niet op populatieniveau maar op individueel niveau op. Die verschillen per individu, afhankelijk van het metabolisme, het gestel, een levensgeschiedenis enzovoort. Als we die informatie hebben, waarom geven we ze dan niet aan die mensen? Dat begrijp ik niet. Dan zou men medische opvolging kunnen doen van mensen met zeer hoge waarden. Bent u het ermee eens dat we bij die mensen met zeer hoge waarden langdurige medische opvolging moeten doen? We hebben hier allemaal de parameters en de gezondheidseffecten gezien. Moeten we dat in kaart blijven brengen voor omwonenden en werknemers?

Over FBSA kregen we nu slecht nieuws. Ik begrijp dat dit al langer werd vastgesteld in het weefsel van vissen in de Schelde en dergelijke, maar dat men dan niet op zoek ging naar de oorsprong. De VMM heeft dat maanden geleden al gesteld: ze vonden zeer hoge waarden PFOS in vissen, maar gingen niet op zoek naar de bron daarvan. Gaan we dat nu wel doen? Zijn er nog stoffen die we aantreffen in vissen of in schelpdieren – het maakt me niet uit, al zijn het kreeften of insecten – die we tegenkomen in de Schelde – daar gebeurt heel veel onderzoek – waarvan we de bron niet kennen? Gaan we daar nu wel naar op zoek? Dit soort verrassingen mag stilletjes aan stoppen.

Het is misschien niet helemaal uw bevoegdheid, maar u bent opdrachthouder van de aanpak van de PFOS-problematiek. Wat is de aanpak voor dit nieuwe probleem, rond die FBSA? Mij lijkt het dat die lozingen op zijn minst onmiddellijk moeten stoppen, maar blijkbaar was het agentschap Zorg en Gezondheid op de hoogte en werd er niets ondernomen. Wat moet er volgens u mee gebeuren?

Mevrouw Schauvliege vroeg naar de stand van zaken van de metingen van luchtemissies. Mijn vraag gaat nog iets verder. Hebben we zicht op de lozingen door 3M via de lucht? De documenten die we kregen zijn zeer summier. Hebben jullie daar ondertussen meer zicht op? Voor mij is het nog steeds niet duidelijk wat er die fabriek buitengaats, hetzij via water, hetzij via lucht of andere afvalstromen.

Inzake emissies in de lucht heb ik een specifieke vraag rond stof. Vorige keer zei u dat dit nog geoptimaliseerd moest worden. Er moest nog meer gemeten worden om de impact van Oosterweel te kunnen inschatten. Ik weet dat het een korte periode is, maar is er al vooruitgang gemaakt?

Een minder actuele vraag. In de Expertencommissie en de panels zitten heel wat experts. Ik zie telkens dezelfde letterwoorden terugkomen: de OVAM, het agentschap Zorg en Gezondheid, VITO, het FAVV ... Al die instanties zijn een deel van het probleem van de afgelopen jaren. Begrijpt u dat dit bij de mensen geen vertrouwen wekt? Vindt u ook niet dat daar meer onafhankelijkheid in moet worden gebracht? De Commissie Grondverzet leunde ook relatief dicht aan bij de overheidsinstanties, maar er zaten op zijn minst een aantal onafhankelijke experts in. Hier is dat zo goed als verdwenen, als ik me baseer op uw slides. Vindt u dat zelf geen probleem? We hebben uitsluitend te maken met de

experten van de overheidsinstanties die het probleem de afgelopen jaren niet hebben opgenomen. Als we zien hoe een aantal zaken zijn gelopen, is er nogal twijfelachtig mee omgegaan. Dat gaan we hier later wel uitvlooien.

De voorzitter: Laat ons daar geen voorafname op doen; dat zal ongetwijfeld nog aan bod komen.

De heer Daniëls heeft het woord.

Koen Daniëls: Dank u voor uw overzicht, professor, van alle domeinen waar u en uw team op aan het werken zijn. Ik denk dat ik voor heel mijn fractie en heel wat mensen mag spreken. Het is allesomvattend, alles komt erin voor.

Ik heb een paar aansluitende vragen. We hebben een ontwerp van Europese normen, richtwaarden, actielimieten, saneringsnormen. We hebben voor dezelfde stof allerlei waarden. Qua actielimieten kan het zijn dat het niet overschreden is, maar volgens de meetmethode van het FAVV 2012-2016 mag in eieren tot 100 microgram per kilogram zitten. In de grond zit al 70 microgram per kilogram. Dat is al zwaar vervuilde grond. Het ei was tussen 2012 en 2016 niet zwaar vervuild, dat was een actielimiet. De grond eten, wat niet zoveel mensen doen, was niet oké, maar het ei dan weer wel. Is het niet zinvol om daar eens een tabel van te maken? Ook voor de experts. Over de Europese ontwerpnorm bestaat nog geen consensus, het is een richtwaarde. Dat is iets anders. Daar komt nog bovenop dat we met een persistent, opstapelend product zitten. Vandaag kan het zijn van niet, morgen kan het zijn van wel. Dat is de eerste vraag: is er al eens ergens zo'n tabel gemaakt?

Er zitten zeer grillige uitslagen tussen waarden. De ene scharrelkip in tuin A scoort een waarde van 600 en de andere scharrelkip in tuin B, een eindje verder in dezelfde straat, scoort oké. Ziet u daarvoor een verklarende factor? We spreken regelmatig over 'een pluim'. Met een vervuilingspluim zouden zaken die naast elkaar liggen hetzelfde moeten zijn. Dat blijkt van niet. Is er een verklaringsgrond voor die hele grote verschillen? Ik spreek niet over de legbatterij en de scharrelkip, maar over twee scharrelkippen in de twee tuinen.

Waar nog niet zo heel veel over gesproken is, maar waar ik me meer op begin te focussen, is het uitrijden van slib. Dat begint zowat de factor te zijn waar we ons vragen over moeten stellen. Grondverzet is 250 kubieke meter. Dat is veel. Een gemiddelde camion bevat 8 à 10 kubieke meter, afhankelijk van de grootte. Als men het instampt met de kraan, krijgt men er soms 9 à 11 kubieke meter in. Dat wordt dan uitgereden. Ik heb van oude boeren vlak bij mij in het Waasland gehoord dat dat vroeger soms een lucratieve bezigheid was. Het slib werd opgehaald en moest worden weggevoerd, maar het was goede grond. Alles groeide er goed op. Dat werd uitgereden over de akkers. In die tijd werd daar nog niet bij stilgestaan. Slib uit waterzuivering was zoals het slib uit de Schelde, de alluviale vlakte, goede vruchtbare grond. Er zat natuurlijk nog wel iets bij. Hebt u in de richting van slibverwerking en slib uitvoeren al onderzoek gevoerd? Hoe zijn die opmerkelijke waarden – daar wel en daar niet – er gekomen?

Wat het bloedonderzoek betreft, heb ik zelf een mail gestuurd naar Grondrecht met de vraag om de analyse, het rapport, te krijgen. Ik wil niet de namen van die mensen maar wel wie het zijn. Hoe is die steekproef gebeurd? Zijn dat mensen die dertig jaar bij 3M gewerkt hebben? Ik heb het rapport niet gekregen, ik weet niet of jullie het gekregen hebben. Ik zie u 'nee' knikken. Het rapport lijkt me zinvol te zijn, omdat ik graag wil weten wat daar nu in staat.

Mevrouw Perdaens stelde mij net de vraag. Van de mensen die werden gekozen, zag ik leeftijd en geslacht. Staat er ook in hoelang zij al op een bepaalde locatie wonen? Het is misschien een rare vraag, maar weet men wat ze gegeten hebben? Hebben ze altijd groenten en eieren uit eigen tuin gegeten? De verklaringsgrond voor de waarden is iets wat ons en u zeker interesseert.

Nog even naar de site in Willebroek. Iedereen kent het, men zit bij de notaris en koopt een grond. De grond is niet gekend bij de OVAM. Is die grond proper? Dat weet men niet, het is niet gekend. Er heeft geen ingedeelde instantie of bedrijf op gezeten. Hebt u zicht op de gronden in Willebroek? Er is geen OVAM-atteest dat de grond oké is. Voor een papierverwerkend bedrijf zijn de coatings die op het papier gebruikt zijn, niet altijd duidelijk. Hoe zat dat?

Ik loop vooruit op een analyse van u. U zei net dat er vervuilde grond is, maar in de sla die erop groeit, wordt weinig vervuiling vastgesteld. Omgekeerd, de grond rond de brandweerkazerne in Sint-Niklaas is vervuild. Eén pomp in een peilingsput mag niet meer gebruikt worden. Inzake de link tussen bodem, grondwater en de groenten die erop geteeld worden – in de filosofie van de scharreelkippen gaan we ervan uit dat die beesten dat opeten en dat de eieren vervuild zijn – kunnen we die lijn niet zomaar doortrekken. Krijgen we daar per definitie vervuilde teelt? Bestaat die samenhang? Welke producten zoeken we via de bloedanalyses? PFOS en PFAS en PFOA? Of enkel PFOS? Of ook de nieuwe C4-verbindingen? Wat screenen we in het kader van biomonitoring? Dat lijkt ons ook nog een belangrijk gegeven.

Welke achtergrondwaarden in Vlaanderen kunnen we gebruiken? Dat wil niet zeggen dat ze veilig zijn, maar wel: wat zit overal en waar zitten de pieken?

De voorzitter: De heer Sintobin heeft het woord.

Stefaan Sintobin: Dank u, professor Vrancken, voor de uitleg.

Ik wil voor mijn fractie onze verontwaardiging uitspreken over de berichten van gisteren over de illegale lozing van nieuwe giftige stoffen in de Schelde en over het feit dat niemand daarvan op de hoogte was. Dat lijkt mij een vrij eigenaardige zaak.

Een van uw laatste uitspraken was dat we het lokale niveau een beetje moeten overstijgen en zelfs het Vlaamse niveau moeten overstijgen, dat we het brede Europese kader moeten bekijken. Maar die onderzoekscommissie is er wel gekomen door een lokale problematiek. Het is toch een van onze opdrachten om daar een oplossing voor te vinden? We moeten toch kijken naar wie, wat en wanneer? De bevolking is een van onze zorgen, want ten slotte werd op de vraag 'wat is het belangrijkste?' in de plenaire vergadering unaniem bevestigd dat dat de volksgezondheid was. Dat moeten we blijven vooropstellen.

U hebt heel wat uitleg gegeven, maar we weten allemaal dat heel wat mensen, ook uit Zwijndrecht en de buurt, dit volgen. Ik weet niet of zij daar veel verder mee geraken. Daar kom ik nog op terug bij de communicatie.

De meetcampagnes zijn aan de gang. Ik ben geen expert, maar ik verbaas me er toch over dat die meetcampagnes nog altijd voortduren. Ze zijn nu toch al een tijdje aan de gang. Bodemstalen, groenten, eieren en van alles worden gemeten. Ik vind dat dit heel lang duurt. Dat brengt ongerustheid en frustratie teweeg bij de mensen. Hoe komt het dat er nog geen resultaten zijn over 'mijn eieren en mijn hof'? Daarover gaat het tenslotte. De risico's bij de burgers moeten we zo snel mogelijk beperken.

De metingen bij de landbouwers. U was aanwezig bij ons plaatsbezoek. 's Avonds hebben we nog overleg gehad met enkele bewoners en twee landbouwers. Het kan wel zijn dat de metingen bezig zijn, maar de bioboer met een pluktuin zei dat bij hem nog geen resultaten van de metingen bekend zijn. Hij had 800 klanten en heeft er nu nog 100 over. De andere landbouwer – van een groot fruitbedrijf – is zijn reserves aan het opgebruiken, hij kan dat nog enkele maanden volhouden, maar dan is het gedaan. Zijn omzet is volledig weggefallen. Deze mensen zijn met een commissie en informatie als deze eigenlijk ... U kunt daar niet op antwoorden. Ik heb een vraag om uitleg ingediend. De minister van Landbouw heeft altijd gezegd dat we deze mensen zouden compenseren. Ik heb aan die ene landbouwer toen gevraagd hoe lang hij het nog kon rekken, hij zei: "Tot eind dit jaar,

dan is het gedaan.” We moeten toch ... Ik weet niet of u in dit verhaal iets kunt doen. U zegt dat u wekelijks of tweewekelijks vergadert met een aantal van die mensen.

Wat de communicatie betreft, stapt u zoveel keer per week naar de pers, u onderhoudt goede contacten met de pers. Het is al een paar keer niet goed afgelopen, dacht ik. We kennen allemaal de pers, we weten allemaal dat de pers niet altijd schrijft wat gezegd is. Vooral de kop is belangrijk bij bepaalde artikelen. Het zou nuttig of wenselijk zijn als er belangrijk nieuws of lokale gegevens zijn, eerst naar de mensen, de burgers, te stappen en pas achteraf naar de pers.

De vraag over het grondverzet is gesteld door collega D’Haese. Hoe zit het met de metingen en de gezondheid van de werknemers, zowel op de werven als bij 3M? We hebben daar de vorige keer geen afdoend antwoord op gekregen. Ik heb u net horen zeggen dat u op regelmatige basis contact of overleg hebt met 3M. Kunt u daar wat duiding bij geven? Wat wordt daar besproken? Blijven zij alles ontkennen? Ik zou daar graag wat meer toelichting bij krijgen.

Ook bij de bloedafname vind ik dat het wat lang duurt vooraleer dat afgerond is. Het zal nog een maand of twee duren volgens minister Beke, die daarover onlangs gecommuniceerd heeft. Ik ben ook hier verbaasd dat het zo lang duurt.

U weet niet of de gemeente Zwijndrecht gevraagd heeft om alle bewoners te testen. Wat is uw visie daarop? Wat is uw reactie op het beperkte onderzoek? Ik ben het er wel mee eens dat de bewonersgroep dat heeft laten uitvoeren door professor de Boer. Er kwamen heel negatieve resultaten uit voort. Wat is uw reactie hierop?

Wat is trouwens uw reactie op het feit dat de mensen naar de rechtbank stappen tegen 3M? U zegt dat u overleg hebt met iedereen, dat het allemaal heel constructief en positief verloopt. Ik heb gemerkt op de vergadering tijdens ons plaatsbezoek dat er – om het zachtjes uit te drukken – toch wel wat spanningen waren tussen u en de bewoners daar aanwezig.

De voorzitter: Mevrouw Rombouts heeft het woord.

Tinne Rombouts: Dank u van harte, professor Vrancken, voor de bijkomende toelichting in opvolging van ons vorig overleg en ons plaatsbezoek.

Ik wil even terugrijpen naar onder andere dat bezoek en de vorige toelichting. Het klopt – u hebt ernaar verwezen – dat er een bezorgdheid is over wat vandaag gebeurt op het terrein naar aanleiding van werken die daar plaatsvinden. Dat zorgt voor instabiliteit op het terrein, in de grond en het water. Daar worden vragen bij gesteld. Op welke manier kan dat zo veilig mogelijk gebeuren? Komt onze gezondheid niet in het gedrang? Daar is onderzoek naar gebeurd en er zijn bijkomende adviezen afgeleverd om rekening mee te houden. Ik heb van u begrepen dat BAM en Lantis dat meegenomen hebben. Hoe wordt dat opgevolgd of verzekerd? Kunt u daarover duiding geven?

Bij het bezoek brachten bewoners naar voren dat er nu gekeken wordt naar het voorkomen van bijkomend negatief effect door de werken, maar dat ze bezorgd zijn over de gezondheid vandaag en op welke manier de leefomgeving kan worden verbeterd als die ongezond is. Er worden heel wat stalen extra genomen om de zaak in eerste instantie goed in beeld te krijgen, wat de – negatieve – effecten ook zouden zijn. Wat is het doel of zal het vervolg daarvan zijn? Hebt u daar zicht op? U zet een traject op om analyse en dergelijke vast te stellen, maar ik veronderstel dat er ook een doel of vervolg bestaat. Wordt er automatisch naar sanering gekeken? Naar bijkomende maatregelen? Is het dan voldoende veilig? Hoe kijkt u naar het vervolgtraject? Hoe kunnen we de mensen daar een antwoord op bieden, zodat ze weten wat het doel is?

Er werd al naar verwezen: wat betreft de bedrijfsactiviteiten die daar plaatsvinden, onder andere onze landbouwbedrijven, voedingsproductie, zijn het meten en het goed in beeld

brengen belangrijk. Ik begrijp dat dit wat tijd vergt, maar ik heb begrepen dat er ondertussen nauwe contacten zijn met Europa, ook vanuit het FAVV. Er wordt naar het voorlopige normenkader gekeken en in eerste instantie lijkt het dat dat de positieve kant uitgaat, maar er zijn nog extra metingen nodig om de relatie van doorvergiftiging op een correcte manier te kunnen inschatten. Het is belangrijk dat dit op een goede manier in beeld wordt gebracht en ook zo snel mogelijk. Ik hoop dat de resultaten positief uitdraaien. Er zijn vandaag echter al bedrijven die schade ondervinden. Los van het feit dat als uiteindelijk zou blijken dat alles in orde zou zijn, ondervinden bedrijven vandaag al hinder door de wijze waarop we de afgelopen maanden met deze zaak geconfronteerd werden.

U neemt rond heel wat zaken een bemiddelende opdracht op, onder andere over de papierfabriek in Willebroek. Kan er eventueel een versnelde sanering gebeuren of zo? Welke bemiddelende opdracht neemt u op naar deze bedrijven om hun schade en/of de overbruggingsperiode door te komen? Ziet u daarvan al resultaten of stappen of besluiten die genomen gaan worden?

Er is al verwezen naar de bloedstalen die genomen zijn op initiatief van Grondrecht. In welke mate bent u daarbij betrokken? Worden die meegenomen in het hele verhaal? Voldoen die aan het normenkader? Het is blijkbaar niet zo evident om zomaar naar de huisarts te stappen om een staal te laten nemen. Er zijn richtlijnen waarmee men rekening moet houden. De gevoeligheid van contaminaties moet op een correcte manier in beeld worden gebracht. Wat is uw betrokkenheid? Zullen de bloedstalen in de toekomst een rol kunnen spelen?

Het lijkt me interessant om te weten waarom die groep werd geselecteerd. Waarom 800 mensen? Waarom werden brandweermensen niet meegenomen? Worden werknemers van 3M wel meegenomen? Kinderen in de regio spelen een rol. Ook daar zou ik graag meer duidelijkheid over krijgen.

Het nieuws over FBSA heeft iedereen verrast, denk ik. U geeft aan dat we ook in de toekomst moeten kijken naar andere niet-genormeerde stoffen. Dat is een uitdagend verhaal. Waarom zijn ze niet genormeerd? Ik veronderstel omdat er vandaag weinig over geweten of gekend is. Wisten we op zich al dat het geproduceerd werd? Waarom is er geen vergunning als er geen kader is? Dat is een hele discussie die op verschillende fronten naar boven kan komen. U hebt regelmatig overleg met essenscia. Verwacht u dat er nog zulke schadelijke stoffen naar boven gaan komen? Hoe vermijden we dat we van de ene crisis in de andere terechtkomen? Hoe vermijden we paniek? Hebt u een opdracht gekregen om dat in beeld te brengen? Hoe denkt u dat in beeld te brengen? Hoe kunnen wij dat in beeld brengen? Wat is uw visie daarop?

Er zijn de bijkomende bodemstalen. Het is goed om de situatie voor heel Vlaanderen in beeld te brengen. In welke actuele situatie zitten/zaten we? Het zal u niet verrassen dat er enige chaos en bezorgdheid ontstond toen de gemeenten de briefwisseling ontvingen. Ze wisten niet wat precies van hen verwacht werd. Burgers raakten ook in paniek, hadden vragen en bezorgdheden. Dat kwam dan ook in de pers. Nu ligt er een protocol vast en zal er een prioritering gebeuren. Vanuit de OVAM, het agentschap Zorg en Gezondheid en het Departement Omgeving zal worden bekeken of er maatregelen moeten worden opgelegd. Kunnen/moeten gemeenten stalen nemen? Kunnen zij ook eenzijdig maatregelen opleggen? Hoe zit die positie? Hoe strak is het protocol in dezen? Stel dat een prioritering gebeurt, maar gemeenten zijn het daarmee niet eens, hoe houden we dat in de hand? Hoe gaan we dat coördineren?

Als er eenzijdig maatregelen worden afgekondigd zonder overleg, dan heeft dat consequenties. Ik heb net gesproken over bedrijfsactiviteiten waar geen problemen waren, maar waar ondertussen wel schade is geleden. Dat is een element dat we goed in beeld moeten hebben.

Collega Daniëls vroeg naar een tabel van de normen die gelden. Ik zou u willen vragen of er een overzicht is, een tabel, met alle meetresultaten van vandaag en uit het verleden. Hebt u een overzicht van de vroegere en huidige meetresultaten? Op welk moment waren/zijn de meetresultaten bekend?

De voorzitter: Dank u wel. Dan hebben we alle fracties gehad, maar ik neem aan dat er nog vragen zijn. Ik zou wel vragen om die wat kort te houden, zodat we ook naar de antwoorden kunnen overgaan. Ik ga opnieuw het rijtje af.

Mevrouw De Vroe heeft het woord.

Gweny De Vroe: In eerste instantie wil ik, net als mijn collega Schiltz, professor Vrancken hartelijk danken voor zijn uiteenzetting van de stand van zaken. Het was heel verhelderend. Heel veel vragen zijn inderdaad beantwoord. Ik ga proberen zeker niet in herhaling te vallen met de vele vragen die al gesteld zijn door de collega's, maar er zijn toch vier punten die ik kort wil aanhalen. Twee punten die wat mij betreft wat onderbelicht geweest zijn, zijn de drinkwaterkwaliteit en het cosmeticaverhaal. Ik vind persoonlijk dat, wat betreft de drinkwaterkwaliteit, er zo snel als mogelijk staalnames dienen te gebeuren. Dat kan niet moeilijk zijn. Ik zou toch willen aanraden, professor Vrancken, om dat alsnog te doen.

Twee, de focus wordt gelegd op voeding, wat betreft de directe inname bij de mens. Maar we hebben wel gehoord – vooral bij een van de sprekers in de voorgaande hoorzittingen – dat het ook een belangrijk aspect is bij cosmetica. Ik denk dan vooral aan lipstick. Gelukkig gebruik ik dat zelf niet, maar er zijn heel veel dames die dat dagelijks meermaals gebruiken. Ik zou toch ook willen vragen hoe daar in de onderzoeken die momenteel lopen, bij bloedaftnames en dergelijke, de focus op gelegd wordt, en, indien dit niet het geval is, of dat in de toekomst extra kan gebeuren.

Dan had ik het graag nog heel even gehad over communicatie. Ik vind het persoonlijk heel belangrijk dat er een heel goede communicatie is. Het is goed dat daar ook een werkgroep voor opgestart is. Ik heb daarnet in uw presentatie gezien dat er een mailbox werd gecreëerd die al gretig gebruikt wordt. Dat is inderdaad al een grote stap vooruit. Ik wil gewoon maar meegeven dat dit, wat mij betreft, een werkpunt moet blijven, om samen met burgers en anderen – zoals lokale besturen – blijvend te evalueren en bij te sturen. Wat de lokale besturen betreft, heb ik gezien dat momenteel maar 260 gemeenten gereageerd hebben. Welke acties worden er ondernomen om de overige gemeenten toch nog over de brug te krijgen om de nodige informatie te bezorgen? Ik denk dat dat belangrijk is.

Mijn laatste vraag heeft ook te maken met de drinkwaterkwaliteit. We weten allemaal dat de vraag naar producten die waterdichtheid garanderen – zoals 'waterproof' producten voor schoenen enzovoort – gaat blijven. Er wordt gretig gezocht naar alternatieve producten, en die zijn er al. In de voorgaande hoorzittingen hebben we gehoord dat veel van die alternatieven misschien wel milieuvriendelijker zijn dan de PFAS en PFOS. We moeten natuurlijk wel naar een situatie gaan waarbij we op milieuvlak vooruitgaan, en niet achteruit. We hebben gezien dat de wetenschap daar volop mee bezig is, maar ik vind dat toch wel een heel belangrijk aspect om voor de toekomst goed mee te nemen, zeker als we in de presentaties zien dat de mobiliteit bij veel alternatieven veel sterker is, en dat die alternatieven dan ook gemakkelijker in ons drinkwater kunnen terechtkomen.

Daarmee wil ik afsluiten, professor Vrancken. Dat waren mijn puntjes. Ik wil me ook bij voorbaat verontschuldigen, want ik ga het antwoord niet live kunnen volgen. Ik heb me daarnet ook al verontschuldigd, want ik moet helaas naar het schepencollege. Ik ga de zitting nadien uiteraard herbeluisteren en uw antwoorden dan ook in ontvangst nemen. Dank u wel.

De voorzitter: De heer Annouri heeft het woord.

Imade Annouri: Mijnheer Vrancken, ook namens mij bedankt voor uw uitgebreide presentatie. Die lijkt ondertussen al een tijdje geleden, door alle vragen van de collega's. Maar zo gaat dat, en er waren natuurlijk heel wat interessante vragen.

Ikzelf wil één punt van de collega's versterken en drie nieuwe vragen stellen. Het punt dat ik wil versterken gaat over het onderzoek naar de werknemers, bij 3M, op de werf, maar evengoed moest ik eraan denken toen u het had over de voormalige papierfabriek in Willebroek. Daar zijn op dit moment ook heel wat bouwvakkers actief, neem ik aan. Wat is juist uw rol bij het opvolgen van de metingen bij alle werkmensen, en op welke manier wordt dat verder opgevolgd? Dus, meer specifiek, welke rol hebt u daarin, en op welke manier bent u betrokken bij de verdere opvolging? Dat punt wil ik zeker versterken.

Ik heb drie extra vragen.

In juli heeft de stad Antwerpen, in samenwerking met de OVAM, bodemonderzoeken gedaan. Daaruit bleek dat bodemnormen op sommige plekken overschreden waren en dat er een verontreinigde bodem was, ook in volkstuintjes. Dat ging over een paar volkstuinen, onder andere in Ekeren en in Wilrijk. Hier werd net aangehaald dat de vervuiling het grootst is voor mensen die er het dichtstbij wonen. Als je kijkt waar Zwijndrecht ligt, dan gaat het voor die volkstuinen over afstanden van 8 kilometer ten zuidoosten en ten noordoosten van 3M. Dat is toch best wel een grote afstand. Hoe kijkt u daar zelf naar, wetende dat er op dit moment te weinig informatie is over hoe de vervuiling door de lucht verspreid wordt? Kunt u wat meer informatie geven, over hoe u daar zelf naar kijkt en wat uw mening daarover is?

ABO, dat het bodemonderzoek heeft uitgevoerd, heeft geconcludeerd dat er een beschrijvend bodemonderzoek nodig is met als doel de omvang en de ernst van de verontreiniging verder in kaart te brengen. Gaat u daarmee akkoord? Ik speel nu misschien wat advocaat van de duivel – het is ook onze rol om moeilijke vragen te stellen – maar in hoeverre is dat te rijmen met de opmerking dat het oké is om bepaalde werken nu al verder te zetten, bijvoorbeeld rond Oosterweel? Als je ziet dat er 8 kilometer verder verontreiniging is in volkstuintjes, dan doet dat toch heel wat vragen rijzen.

Ik wil me ook aansluiten bij de vraag over het drinkwater. Bij het actieplan was actie 11 de monitoring van PFAS in het drinkwater. Er is een verkennend onderzoek geweest in 2018. Zijn er daarna nog metingen gebeurd rond PFAS in het drinkwater? Staat dat op de planning, ja of neen? Daar ben ik wel benieuwd naar.

Dan had ik nog een vraag die betrekking heeft op wat u zelf hebt aangehaald, namelijk dat deze problematiek het lokale en het regionale overstijgt. Daar ben ik het wel mee eens. Bent u betrokken bij het onderzoek van Lieven Bervoets van de Universiteit Antwerpen over PFAS-verspreiding in de Schelde tot aan de Nederlandse grens? Hoe zit het met andere oppervlaktewateren? Zijn er grensoverschrijdende initiatieven gepland? Er is een recente motie van de gemeente Reimerswaal, die is ingediend bij de Europese Unie en het Vlaamse en Waalse parlement. Ik denk dus dat er echt wel vraag is naar grensoverschrijdende initiatieven. Kunt u daar ook wat meer uitleg over geven? Hoe zit dat?

Voilà, kort en bondig.

De voorzitter: Zijn er bij de N-VA-fractie nog bijkomende vragen? Of was collega Daniëls alomvattend? *(geen vragen)*

De heer Sintobin heeft het woord.

Stefaan Sintobin: Eén vraagje, aansluitend bij de vraag over de steden en gemeenten. Kunnen wij ergens consulteren welke steden er wel gereageerd hebben en welke niet?

De voorzitter: De heer De Roo heeft het woord.

Stijn De Roo: Dank u, professor, voor uw toelichting en uw presentatie. Er zijn al heel veel vragen gesteld. Ik wou nog heel specifiek inzoomen op de zogenaamde achtergrondwaarde. Die is van belang bij bloedstaalnames, maar evengoed bij voeding en bij de verschillende blootstellingsrisico's. U hebt op een aantal punten in uw presentatie aangehaald dat die achtergrondwaarde verder zal worden onderzocht in de komende periode. Ik vroeg me af of u daar nog iets meer duiding bij kunt geven.

Ten eerste, de verschillende blootstellingsroutes, waarover vandaag eigenlijk geen gegevens voorhanden zijn. Hoe zit het met huisstof, hoe zit het met de lucht en dergelijke meer? Hoe gaat u dat precies aanpakken, gezien de korte tijd die er daarvoor maar is?

Ten tweede is er het biomonitoringsonderzoek, dat meer diepgaand zal gevoerd worden in het najaar. Dat neemt wat meer tijd in beslag hebt u gezegd, maar daardoor zullen we onze Vlaamse metingen in een Europees perspectief kunnen plaatsen. Maar ook daar is die achtergrondwaarde van groot belang, denk ik. U gaat nu wel die 800 waarden meten, maar als je die niet met een referentie kunt koppelen, dan denk ik dat het moeilijk is om die gegevens Europees te interpreteren. Daar hoor ik graag ook uw mening over.

Ook voor voedsel stel ik me de vraag hoe u dat in de komende maanden gaat aanpakken. Gaan we een grootschalige meetcampagne zien in Vlaanderen, voor zowel biomonitoring, voor voedsel, voor luchtwwaarden, en dergelijke meer? Of hoe gaat u dat precies doen?

De voorzitter: Dank u wel voor de vele vragen, collega's. Ik had zelf ook een aantal vragen, maar de meeste daarvan zijn uiteraard al gesteld. Dat lijkt me logisch.

Ik heb nog één ding waar ik nog even kort op wil doorgaan, en dat is de situatie in Willebroek. Collega Daniëls heeft het er ook over gehad, dat, als je een huis koopt, er dan staat: 'grond is niet gekend'. Die mensen hebben mij, als voorzitter van de onderzoekscommissie, ook gecontacteerd. Het lijkt me logisch dat zij verschillende manieren zoeken om aan informatie te komen. Het blijkt dat die grond effectief gesaneerd is geweest voor verkoop, en dat er in de akte staat dat er een bodemattest is afgeleverd door de OVAM, met de vermelding 'volgens het Bodemdecreet moeten op deze grond geen verdere maatregelen worden uitgevoerd'. Vandaar ook de verontwaardiging van die mensen. Dat staat in hun akte, dus ze gingen er vanuit dat het oké is, en nu zitten ze met heel veel extra kosten. En het zijn niet alleen de extra kosten. Dat is maar één aspect. Het gaat uiteraard ook over 'wat met onze kinderen?'. Wat die extra kosten betreft, heb ik begrepen dat ze op zich wel al tevreden zijn dat er nu een aantal initiatieven zijn – van het gemeentebestuur, en ook van de OVAM – om onder andere een groepsaankoop te doen. Maar ze vragen zich toch af, gezien wat er in hun akte staat, of de bijkomende kosten voor het grondverzet, het afvoeren van die gronden, door hen als persoon of gezin gedragen moeten worden, of dat er ook nog naar andere oplossingen wordt gekeken. Dat is een bijkomende vraag.

U hebt heel veel vragen gekregen, dus ik geef u met veel plezier opnieuw het woord, professor.

De heer Vrancken heeft het woord.

Karl Vrancken: Dank u wel voor de vele vragen. Gelukkig zijn er een aantal onderwerpen uit te lichten.

Waar gaan we beginnen? Misschien met de bloedonderzoeken. Ik zal eerst ingaan op de individuele resultaten. Natuurlijk krijgt iedereen die een meting heeft laten doen, zijn individueel resultaat. Iedereen heeft recht op zijn individueel resultaat. Dat gebeurt in al die onderzoeken. Ik heb daarstraks het voedingsonderzoek voorgesteld, dat ERM heeft uitgevoerd voor 3M. Die mensen krijgen vandaag een brief in de bus, en terwijl die brieven bedeed worden, sturen wij een persmededeling uit. Op die persmededeling zit dan een

beetje vertraging. Dat zal pas vanmiddag op de website staan. Die mensen zijn dus eerst geïnformeerd over hun eigen meting. Dat is een principe dat we altijd huldigen. In dezen hebben we er zelfs bij ERM op aangedrongen om hun communicatie te bespoedigen, en in dit geval krijgen ze vandaag dus het persbericht als bijlage bij de brief, zodanig dat ze volledig geïnformeerd zijn. Dat principe huldigen we dus in alle verschillende campagnes. Mensen hebben recht – wanneer ze op hun privéterrein, of als privépersoon, een staalname hebben laten doen – op hun individueel resultaat.

Mijn bespiegelingen over groepsanalyses of individuele analyses gaan eerder over de vraag 'wat ben je met dat individueel getal?'. Er is een heel sterke opinie vanuit het agentschap Zorg en Gezondheid dat men dat wil interpreteren op populatieniveau, en dat men vandaaruit besluiten wil trekken rond blootstelling en rond routes. We denken dat daar meer waarde in zit dan door bij iemand individueel te meten en dan te zeggen: "Ik kan u mededelen dat u 50 nanogram per liter in uw bloed hebt." Wat moet je daar dan mee? Dat is het idee. Vandaar dat we pleiten voor campagnes, eerder dan voor individuele metingen.

Dat brengt ons bij de vraag of er andere campagnes kunnen gebeuren. Er zijn veel vragen. Die vragen komen ook naar ons, van Natuurpunt, van de brandweer, van de mensen die in Willebroek het natuurbeheer doen, van de bewoners van Zwijndrecht. We krijgen veel van die vragen binnen. We hebben nu prioriteit gegeven aan die campagne met 800 stalen. Dat duurt een tijd, mijnheer Sintobin, maar ik kan u verzekeren dat men daar niet van 10 tot 4 aan werkt, dat die analysecapaciteit geoptimaliseerd is, dat er veel breder wordt gewerkt, om te zorgen dat het zo snel mogelijk gaat. Daarom heb ik zo'n belang gehecht aan de noodzaak van geaccrediteerde en gecertificeerde methoden en routes. We moeten dat echt doen volgens de regels van de kunst. We meten hier heel lage niveaus, in complexe matrices. Er is dus een heel hoog risico op contaminaties, op foute metingen. Die meetcampagne loopt nu. We hebben dat gemaximaliseerd voor de periode tot september. Nadien is er bij VITO opnieuw vrije capaciteit. Het staat andere initiatiefnemers vrij om nieuwe campagnes op te starten en daarvoor VITO te benaderen. Er zijn al mensen die daaraan denken. Ik kan u mededelen dat 3M ook het plan heeft om bij zijn werknemers een staalnamecampagne te doen. Wij denken dat het slim is om dit in campagnes te groeperen, omwille van de gecontroleerde staalname. Dat is heel belangrijk, en dat is nu ook gebeurd. Mensen dienen zich aan bij een staalnamebus, waar men heel goed weet wat de procedure is. Er kan dan een gemeenschappelijke analyse volgen, maar ook een wetenschappelijke interpretatie kan op die resultaten volgen. Als je jezelf aanbiedt bij een labo, dan krijg je een getal. Als er een campagne wordt opgezet, dan zit daar meer interpretatie achter.

Vanuit het standpunt van het agentschap Zorg en Gezondheid, en wat wij nu doen, denken wij dat de 800 metingen die nu gepland zijn, de informatie bieden die we nodig hebben om verder te kunnen. In de expertengroep is ook de Federale Overheidsdienst (FOD) Werkgelegenheid vertegenwoordigd, vanuit aspecten van arbeidshygiëne, en ook zij zullen een hoofdstuk schrijven in het rapport van 10 september, met aanbevelingen, met hun kijk op de zaak, en de manier waarop zij hiermee denken om te gaan.

En dus – dit is misschien een terugspelen van de oproep – als er gemeentes zijn of provincies, die denken dat er nood is aan zo'n gemeenschappelijke campagne, dan kan dat gebeuren. Maar vanuit de noden die wij zagen binnen deze opdracht, ligt de focus nu op die eerste campagne met 800 mensen, die nu aan het lopen is.

Is er langdurige medische opvolging voorzien van de mensen met hoge waarden? Daar is nog geen concreet plan rond, maar een opvolging lijkt me wel slim. De vraag zou concreter aan het agentschap Zorg en Gezondheid gesteld moeten worden, op welke manier zij daar verder mee wensen om te gaan.

Wij hebben geen toegang tot het volledige rapport van Grondrecht. Ik ben woensdagavond via mail op de hoogte gebracht dat het donderdagochtend in de krant zou staan, terwijl ik zelf een week met vakantie was. Ik heb het volledige rapport ook nog niet gekregen.

Vermits dat via Jacob de Boer en via de Universiteit Amsterdam is gelopen, vertrouwen we wel op de betrouwbaarheid van die metingen en op de juistheid van die analyse, wel wetende – dat hebben zij zelf ook duidelijk genoeg gezegd – dat zij op zoek zijn gegaan naar hoog blootgestelde personen. Het is geen populatiemeting. Het is echt een meting bij hoog blootgestelde personen. Dat heeft een waarde op zich. Ik denk dat Jacob de Boer daar ook een wetenschappelijke publicatie over plant. Vanuit zijn wetenschappelijke invalshoek is dat zeker interessant. Het feit dat wij hem ook mee opnemen in de Expertencommissie, moet ervoor zorgen dat zijn inzichten ook meegedeeld worden in de analyse van die 800 andere stalen. Op die manier denken we toch dat we de metingen van Grondrecht maximaal mee kunnen nemen in de verdere verwerking. We zullen dus van 800 naar 810 kunnen gaan, en ze zullen mee opgenomen worden in die populatie.

Mensen moeten een vragenlijst invullen samen met die bloedstaalname. Dat is nu net bedoeld om een goed zicht te krijgen op wat uw eetpatroon is, of u een tuin hebt met kippen, met groenten, met andere zaken. Die zaken worden afgedekt door de vragenlijst. Dat was een vraag van de heer Daniëls, denk ik. Dat is – nogmaals – waarom we, als alle metingen klaar zijn, niet zullen komen met een gausscurve: dit is de meting. We willen daar, met de experts, een interpretatie aan koppelen. We willen nadenken over de resultaten, ze bekijken en evalueren. En we willen dat het rapport er zal zijn in oktober, en niet midden december, want we willen juist die koppeling maken en zien hoe we dat moeten interpreteren. Ik denk dat dat al veel van de vragen beantwoordt.

Welke producten worden gemeten in de bloedstalen? Dat is een belangrijke vraag, ook gerelateerd aan FBSA. In de huidige parameterlijst is FBSA niet opgenomen, wel perfluorbutaansulfonzuur (PFBS). Dat is een van de drie. Ze produceren perfluorbutaanzuur (PFBA), PFBS en FBSA. PFBS zit dus mee in het huidige analysepakket. Die analyses lopen al en dat is dus meegenomen. FBSA en PFBA zijn niet meegenomen. Voor FBSA is het labo niet geaccrediteerd. Die accreditaties lopen via parameterlijsten, of parameterpakketten; FBSA was tot nu toe niet opgenomen in het standaardparameterpakket. Dat is ook waarom er zoveel onduidelijkheid is over de hoeveelheden in afvalwater en waarom er geen historische metingen van zijn. Waarom zit dat er niet in? Dat zijn vragen uit het verleden die u eventueel aan andere mensen kunt stellen. Maar ik heb bevestiging gekregen dat het vanaf nu wel mee opgenomen zal worden, wanneer het gaat over de biomonitoring of andere metingen. Ik heb daarover contact gehad met Stefaan Voorspoels, die de Werkgroep Labo's voorziet, en hij heeft bevestigd dat we dat gaan beginnen te meten.

Dan komen we bij de accreditatieprocedure. Wat is het probleem van niet-geaccrediteerde parameters? De accreditatie gebeurt via ringtesten. Dat betekent dat men gekende stalen maakt en die rondstuurt naar labo's – vanuit een accreditatieorganisme – en die moeten een meting doen en het resultaat terugsturen. Dan wordt er gekeken of het juist gemeten werd, want men wist wat erin zat. Voor bloedstalen gebeurt dat zelfs in twee rondes. In die zin wordt dat vastgelegd voor een vaste parameterlijst. Er wordt gekeken naar interferenties die kunnen komen van de stalenprocedure, van de materialen die je gebruikt, van contaminaties, maar ook vanuit de interpretatie. Dat gebeurt via gaschromatografie en massaspectrometrie. Je moet dan die spectra interpreteren en pieken toewijzen aan bepaalde producten. We gaan daar niet te ver in. Dat betekent dat men die metingen voor FBSA er nu aan kan toevoegen, want die zitten mee in het massaspectrum en die moeten dan mee bekeken worden. Maar in de accreditatie is dat niet meegenomen, dus is er geen absolute kwaliteitscertificatie, geen zekerheid dat die kwaliteit gegarandeerd is. Er kunnen misschien matrixeffecten zijn die op een component spelen waarvan men niet op de hoogte is. Dat is een soort ultieme kwaliteitscontrole, maar in principe is men bereid om die parameter toe te voegen. Dat is de analysemethode.

De accreditatie gebeurt door ringtesten via voorgeschreven procedures. Voor bloedstalen is dat een Europees systeem. Daarom is er in Vlaanderen en Wallonië telkens slechts één labo. Zij hebben zich aangemeld bij die Europese ringtesten. Die procedure heeft twee jaar geduurd. Dat is dus niet iets dat men snel even doet. Voor VITO was dat een lange en

moeilijke procedure. Dat is: testen doen, resultaat terug krijgen, procedures optimaliseren, een tweede keer meedoen. Het is een lange en moeilijke procedure, net omdat het moeilijke metingen zijn, met veel interferenties. Je kunt dus niet zeggen: 'we gaan hier snel wat bloedstalen meten'. Dan zijn we niet zeker van de kwaliteit. Die volledige periode voor bloedstalen heeft dus twee jaar geduurd, in het geval van het Vlaamse geaccrediteerde labo. We kunnen daar dus niet zomaar snel een labo aan toevoegen.

Voor bodemstalen of voor andere stalen heeft VITO in Vlaanderen de rol om ringtesten uit te schrijven en te laten uitvoeren. Ik weet het niet exact; voor sommige heeft VITO een rol, voor andere niet. Ik ben daar niet bij betrokken, maar VITO speelt ook de rol van accreditatielabo in Vlaanderen.

Ik denk dat ik de meeste vragen omtrent de bloedwaarden beantwoord heb. Er was nog een vraag over het feit dat 3M de resultaten van Grondrecht in twijfel trok, en hoe ik die resultaten zie. Zoals ik al zei: we gaan die meenemen, en we hebben geen reden om eraan te twijfelen. Dus daar heb ik op geantwoord.

Dan zijn we bij Grondrecht aangekomen. Het enige contact met Grondrecht tot nu was de vergadering waaraan u hebt deelgenomen. Ik heb kort daarna nog met hen contact opgenomen om hen uit te nodigen om samen te zitten en verder overleg te hebben over hoe zij naar het rapport van de Commissie Grondverzet, maar ook naar mijn activiteiten, kijken. Ik heb geen antwoord gekregen, en ik heb mijn uitnodiging dan herhaald naar aanleiding van de dagvaarding die ze hadden uitgestuurd. De dag nadien hebben ze dan bevestigd dat we op 3 september zullen samenzitten. Er is dus een meeting gepland, en dat zal dan het eerste rechtstreekse contact zijn. Ik heb ook Thomas Goorden uitgenodigd. Hij is niet echt lid van Grondrecht, hij opereert een beetje apart, maar samen met hen. Hij zal dus ook aanwezig zijn en mogelijk zou Greenpeace ook aansluiten bij de meeting, maar dat gingen ze nog bekijken. We hebben ondertussen wel opnieuw samengezeten met Zwijndrecht Gezond en er is eigenlijk wel een goed contact tussen die twee organisaties.

In verband met de vraag over Willebroek en de bodemattesten: wat u zegt is inderdaad waar. Die mensen hebben een bodemattest gekregen waarop stond dat de grond in orde was. Er is een sanering gebeurd die zich vooral gericht heeft op minerale oliën en pak's (polycyclische aromatische koolwaterstof) en waarbij er van PFAS geen sprake was. Een bijkomend element is dat mensen die via een bouwonderneming een huis hebben gebouwd, te horen kregen dat ze 5000 euro extra moeten betalen, en dat dit een taks van de gemeente is voor het bodemattest. Er was een interpretatieverschil tussen hoe de aannemer dat benoemde, en hoe de gemeente het benoemde, of dat een taks was of niet. Maar dat is hier niet belangrijk. Het belangrijkste is dat de mensen het gevoel hadden dat ze er al voor betaald hadden, en dat dit er toch nog eens bovenop kwam.

Ook dat is het verleden. Ik denk dat het belangrijk is om tot nieuwe regelingen en een gemeenschappelijke aanpak te komen. Dat is ook een bezorgdheid die we met de burgers en met de gemeenten hebben besproken, en waar men voor open stond. Nu zal, als er opnieuw grond verkocht wordt, het grondattest herzien worden op basis van de nieuwe metingen. Men bekijkt opnieuw de gekende informatie in de bodemdatabank bij de OVAM, om dat attest op te stellen.

De volgende vraag was hoe het zit met de bodemdatabank. Binnen de Werkgroep Datahandling wordt bekeken of we alle metingen die we nu doen, maximaal naar die databank kunnen doorkoppelen, zodat in de toekomst die nieuwe metingen daar mee opgenomen zullen worden. Als mensen dan in de toekomst een bodemattest opvragen in een zone waar we nu metingen doen, zouden die daar zeker mee op vermeld worden.

Dat brengt me bij de metingen en de vraag of we lijsten van metingen per gemeente hebben. Voor het rapporteren van metingen moeten we rekening houden met de GDPR-regelgeving (General Data Protection Regulation). Dat wil zeggen dat als er nu metingen gebeuren bij mensen in de tuin, we van de erkende bodemsaneringsdeskundige een

verslag krijgen waarin een mapping wordt gemaakt met bolletjes op. Dat duidt aan waar men gemeten heeft en welke de waarde is. Op die mapping kan je dan zien in wiens tuin dat gemeten werd. Die informatie mag door de GDPR-wetgeving niet publiek gemaakt worden. We mogen geen informatie ter beschikking stellen die terug te leiden is tot één individuele grond. Dat maakt dat we de kaartjes die we binnenkrijgen niet rechtstreeks kunnen gebruiken. Tot nu hebben we altijd afgesproken dat we binnen de PFAS-website van Vlaanderen in algemene termen over de resultaten communiceren, en dat specifieke resultaten door de gemeente zelf worden gepubliceerd, en door de gemeente zelf eventueel worden geanonimiseerd. Dat is in een aantal gevallen al gebeurd, bijvoorbeeld in Beveren en ook in Zwijndrecht, denk ik. Daarbij maakt men dan nieuwe kaarten, waarbij een zone wordt afgebakend in plaats van een individueel bolletje. Er wordt dan aangegeven dat een meting in een bepaalde zone is gebeurd, en dan is dat conform met de GDPR. De Werkgroep Datahandling bekijkt dus hoe we maximaal kunnen communiceren, zonder in conflict te komen met de GDPR.

Is die informatie toegankelijk? Op die manier kunnen we die niet toegankelijk maken voor het grote publiek, maar de informatie is wel ter beschikking binnen de administraties, en we wisselen die uit binnen de expertengroep. Want het is nu net de bedoeling van die expertengroep dat we vanuit een multidisciplinair perspectief naar alle metingen kunnen kijken. Er zijn interne opdrachten, er is de Werkgroep Datahandling, om te zorgen dat we dat allemaal op een hanteerbare manier, goed geïndexeerd en terugvindbaar, kunnen gaan bekijken. Maar nogmaals, we streven ernaar om ook aan bewoners maximale duidelijkheid te kunnen geven, om over hun metingen op de hoogte te zijn. Er is bijvoorbeeld de bioboer in Zwijndrecht, waarover ik hier ook gerapporteerd heb. Ik heb die man gisteren gebeld. Morgen komt er een persmededeling en ga ik naar de commissie Leefmilieu. Zo is die man ook op de hoogte dat er over zijn resultaten wordt gesproken.

Een andere vraag over lijsten ging over de inventarisatie. Voor de duidelijkheid: de lijst is opgesteld op basis van vergunningen en gegevens van de OVAM. Zo kwamen we tot 4000 sites, opgedeeld over alle gemeentes. Alle gemeentes hebben dan hun eigen lijst gekregen. Van die gemeentes – er zijn 300 gemeentes – hebben er 246 geantwoord. Elk van die 246 gemeentes heeft dan gezegd wat klopte en wat niet klopte. Ze hebben dus een lijst teruggestuurd van welke de risicosites zijn en welke niet. 246 is dus het aantal gemeentes dat de vragenlijst heeft beantwoord. Wat er met de overige 54 gebeurt? Dat weet ik eigenlijk niet. Ik weet niet meer wie dat vroeg, maar ik zal moeten navragen bij de OVAM of er een opvolging is en of die mensen worden aangezet om een antwoord te bezorgen. Maar op 15 september is er wel opnieuw een webinar waarop al die gemeentes worden uitgenodigd om met ons in gesprek te gaan.

Tegelijk heeft ook het Netwerk Brandweer zich daarachter geschaard. We hebben immers aan alle burgemeesters gevraagd om de brandweeroefenterreinen te bekijken, maar het Netwerk Brandweer heeft daarover ook informatie. Zij hebben hun medewerking aangeboden om daar verder structurering in aan te brengen, en ook om te helpen bij de prioritering. Zij weten waar en hoeveel blusschuim er gebruikt is, hoe vaak er geoefend is, waar en wanneer men gestopt is. Al die informatie is bij hen ter beschikking.

We hebben nu ongeveer 250 geïdentificeerde brandweersites op de eerste lijst van de prioritering. Daarvan zijn er nu al 80 in onderzoek. We gaan dus niet alle 4000 sites moeten onderzoeken; die lijst wordt sowieso gereduceerd. Vandaar dat ik zei dat als elke gemeente er 4 aanduidt, er nog ongeveer 1000 zijn. Daarom heb ik ook benadrukt dat we gaan proberen te komen tot karakteristieken per site. Als we de belangrijkste brandweeroefenterreinen geïnventariseerd hebben, dan kunnen we daaruit resultaten halen voor de sites die we nog niet hebben geanalyseerd. We proberen slim met die gegevens om te gaan. Maar natuurlijk gebeurt dat volgens de normale procedure van een beschrijvend bodemonderzoek: als we ergens problemen vaststellen, dan zal daar een bodemsaneringsproject moeten worden opgestart. We zullen dan moeten nadenken over sanering. Dan zitten we in de normale verdere werking zoals het nu ook gebeurt, maar

dan met de focus op PFAS. De sites waar we problemen vaststellen zullen dus verder gaan naar de volgende fase.

Mieke Schauvliege: De gegevens uit het beschrijvend bodemonderzoek, het oriënterend bodemonderzoek ... (*onverstaanbaar*) ..., die zitten dus niet bij die 4000?

Karl Vrancken: Waarom hebben we van Willebroek, Mechelen en Zele nu toch al informatie? Omdat de OVAM is gaan kijken in alle lopende dossiers waar er al met PFAS rekening kon worden gehouden. Dat zijn dus eigenlijk die sites. Er is wel gekeken naar dossiers die nu al lopen of die recent zijn afgesloten. Ze hebben de kasten uitgekuist om te zien wat er al aanwezig is. In principe zitten die wel mee in de inventarisatie.

Mieke Schauvliege: Maar is het dan normaal ...

De voorzitter: Mevrouw Schauvliege, we organiseren straks een tweede ronde. Laat ons eerst alle antwoorden beluisteren.

Karl Vrancken: Er was de vraag waarom Kleine-Brogel op de slide stond. Ik erken dat dat ietwat onduidelijk is. Dat staat eigenlijk klaar om verder aangevuld te worden. Voor de duidelijkheid, er is in Kleine-Brogel wel een meting gebeurd op een landbouwterrein vlak naast de luchtmachtbasis, en daar is ook geen PFOS gemeten. De verspreiding is daar dus al zeker niet buiten het terrein van de luchtmachtbasis. Voor de basis zelf wachten we nog op bijkomende resultaten. De bedoeling is om van alle sites waarvan we nu resultaten krijgen – dat zijn de 88 die nu lopen – de lijst aan te vullen op onze website. We gaan daar waarschijnlijk ook nog een soort indeling maken, van die sites waar we hoge waarden meten en die waar we geen hoge waarden meten. Maar elke gemeente heeft het recht om zijn getallen te kennen, en we willen ook dat de burgers gemakkelijk toegang hebben tot die resultaten. Het idee blijft om de website op te bouwen per gemeente. We gaan ervan uit dat burgers uit een bepaalde gemeente willen weten hoe het bij hen gesteld is. Zo gaan we daar dus mee omgaan.

Luchthavens zitten ook in de lijsten. Ik heb bijvoorbeeld al informatie zien passeren van de luchthaven van Antwerpen. Er wordt dus ook naar luchthavens gekeken. Ik kan nu niet uit mijn hoofd zeggen wat daarin stond, maar er wordt naar gekeken.

Is het een opdracht van de gemeenten om stalen te nemen? Kan de gemeente eenzijdig maatregelen nemen? Het staat de gemeenten vrij om initiatieven te nemen. Daarom ook staan er op de website duidelijke instructies, waar we zeggen dat als men bodemstalen neemt, men erop moet letten dat te doen met geaccrediteerde labo's. De labocapaciteit in Vlaanderen is natuurlijk wat ze is. De OVAM probeert nu eerst de prioritaire gronden te onderzoeken. Dat zou kunnen betekenen dat, als individuele gemeenten zelf stalen beginnen te nemen, zij in competitie gaan voor de beschikbare capaciteit. Dan moet een prioritair dossier bij datzelfde labo misschien naar achter geschoven worden. Het is natuurlijk aan die labo's zelf om regelingen te treffen met hun klanten. Maar daarom moedigen we dat niet aan. De OVAM heeft ook heel haar organisatie daarop gericht, we denken dat zij snel genoeg kunnen ageren. Zij gaan volgens die prioriteitenlijst werken en we denken dat dat de juiste route is.

Kan een gemeente eenzijdig maatregelen nemen? Dat kan. We hebben ook al gemerkt dat er dossiers in de pers kwamen over gemeenten die maatregelen genomen hadden. Als we daar niet van op de hoogte waren, hebben we altijd contact opgenomen met die gemeente, vooral via het agentschap Zorg en Gezondheid. Er zijn twee voorbeelden waar het ons niet duidelijk was waarom er maatregelen genomen werden, en in welke mate die waren doorgesproken. Het agentschap Zorg en Gezondheid neemt dan contact op met die gemeente om dat af te stemmen, te bespreken, en eventueel bij te stellen waar nodig. Dat gebeurt dus wel. In het algemeen is de instructie voor die maatregelen om voor de oefenterreinen van de brandweer een perimeter van 100 meter te gebruiken waar we mensen afraden om eieren te eten of enkel groenten uit eigen tuin te consumeren. Het is ook daarin dat we nu dat inzicht hebben – zoals ik zei – dat op de brandweersites de

verontreiniging meestal beperkt blijft, met wat we nu weten. Maar die maatregel is er nog, en de gemeenten kunnen daar, op dit moment, de perimeter afbakenen op 100 meter rond die oefenterreinen.

Wat als gemeenten het niet eens zijn met die prioritering? Daar heb ik nog niet over nagedacht. Dat zou aan de OVAM moeten worden voorgelegd. Dat proces zit echt binnen de OVAM. Ik volg dat mee op en ik heb een rol in de communicatie. Als daar conflicten ontstaan, dan zal dat samen met de OVAM bekeken moeten worden.

In welke mate is Omgevingshandhaving betrokken bij mijn werk? Er zit een vertegenwoordiger van Omgevingshandhaving in de expertengroep, dus zij zijn volledig op de hoogte van onze activiteiten en volgen die mee op. Het is ook daar dat er, naar aanleiding van de Commissie Grondverzet, een initiatief is geweest. De Omgevingshandhaving heeft zelf een initiatief genomen om de aanbevelingen van de Commissie Grondverzet om te zetten naar handhaafbare voorwaarden voor Lantis. Ieder heeft vanuit zijn eigen domein verzoeken naar Lantis gestuurd voor rapportering. Tegelijk heeft Lantis mij ook laten weten dat zij zelf op basis van die aanbevelingen een aantal maatregelen hebben geïmplementeerd. Men is dus aan de slag gegaan met de aanbevelingen, zowel aan de kant van de handhaving, als Lantis zelf. En ik heb ook getoond dat er vanuit de VMM een meetcampagne loopt. Lantis is ook in overleg met VITO voor het uittekenen van die stofmetingscampagne. Die initiatieven lopen dus.

De Commissie Grondverzet heeft geen formele rol meer in dit geheel. Die was opgezet met de vraag om dat rapport te maken. Ze komt in principe ook niet opnieuw samen in die constellatie. Maar mijn opdracht loopt door, dus ik volg de evoluties wel op in het kader van mijn meer globale opdracht. Maar er is op dit moment geen formele vraag vanuit het kabinet-Peeters, of ander kabinetten, om daarover binnen een bepaalde termijn een rapportering te gaan doen. Ik ben dus op de hoogte van wat er gebeurt. Dat gebeurt via het handhavingskader, wat volgens mij het juiste kader is.

Daarnaast is er natuurlijk de dagvaarding en de procedure die voor de rechtbank van eerste aanleg in Antwerpen is opgestart. Dat is een initiatief, en het is niet aan mij om me uit te spreken over het nut van dat initiatief. Men wil daar eigenlijk twee elementen. Men wil ervoor zorgen dat de aanbevelingen in de praktijk worden gebracht – maar het initiatief van de handhavers was al genomen voor de dagvaarding – en er is de juridische discussie over de toepasbaarheid van de POP-verordening en de toepasbaarheid van de afvalwetgeving. Daar lijkt het me slim om die juridische discussie via juridische weg of met juridische experts af te handelen. Ik denk dus dat dat op de juiste plaats zit als het in juridische context wordt bekeken.

Er waren vragen in verband met de hopen die eigendom zijn van 3M en of de bouw van de berm een effect kan hebben op de verantwoordelijkheid. Daar heb ik zelf geen zicht op. Ik denk dat dat vragen zijn die u aan Lantis of aan 3M moet stellen.

Hoe loopt de bouw van die bermen en word ik daarbij betrokken? Ik heb al gezegd dat ik op de hoogte gebracht word van de zaken die nu gebeuren. Wij hadden een advies gegeven dat er nog verdere studie moest gebeuren over de stabiliteit van de berm. Daarover is gisteren door de afdeling Geotechniek van Mobiliteit en Openbare Werken (MOW), een advies afgeleverd. Dat is ook gecommuniceerd naar Lantis. Ik ben dus op de hoogte van wat daar gebeurt, maar er is geen formele vraag om daarover op een bepaald moment terug te rapporteren.

Wat is het verder vervolg in de sanering? Wel, de saneringsplicht in Zwijndrecht blijft gelden. Men zal 3M moeten aanspreken om, waar nodig, een saneringsproject op te zetten. Het beschrijvend bodemonderzoek dat ERM nu aan het doen is, is daarin een stap. Dat beschrijvend bodemonderzoek is naar voren geschoven, dat loopt. De metingen van groenten die we hier hebben weergegeven, zijn een element van dat beschrijvend bodemonderzoek door ERM voor 3M. Die procedure loopt en zal volgens de normaal

geldende weg verder afgewikkeld moeten worden. Daar zal men 3M op moeten aanspreken.

Er was een vraag over de verontreinigde bodem in volkstuinen. Dat is gelinkt aan de Oosterweelwerken. Het is op dit moment niet mogelijk om te zeggen dat de verontreiniging op 8 kilometer van 3M, veroorzaakt werd door 3M. U hebt waarschijnlijk alle analyses gelezen. Er was ook een andere site, op linkeroever, die verontreinigd bleek. Daar kon men dat onmiddellijk linken aan het feit dat er op een perceel daartegenover enige tijd daarvoor een brand had gewoed. Ik denk dat we het in die richting moeten gaan zoeken, en dat is nu ook net de bedoeling van die inventarisatie. Als we andere sites vinden, dan zal het niet altijd aan 3M liggen. Het zal vaak aan andere bronnen liggen. En natuurlijk, branden en blusschuim, dat is iets wat overal voorkomt. Er is overal geblust.

Wat we tegelijk proberen te doen, is – door een brede set van parameters in de PFAS te meten – aan een soort van ‘fingerprinting’ te beginnen te werken. Ik heb ook gezegd dat we in de groentestalen PFOA meten, en geen PFOS. Die ene meting, waar maar vier componenten gemeten werden, is te weinig om dat soort besluiten te trekken. Maar we willen wel in die richting gaan kijken, of je een soort fingerprinting kan doen: als het blusschuim is, dan zal eerder die component aangereikt zijn, als het van industriële sites komt, dan zijn het er andere. Dat is de informatie die we nu opbouwen. Maar ik wil er onmiddellijk bij zeggen dat ook bij 3M een aanzienlijk deel van de pollutie ontstaan is door het testen van blusschuim. We zijn met de bus op die site gepasseerd. Vorige week hebben we ook rondgewandeld op de site, en zijn we wat dichterbij gegaan. Dat is echt een site waar men in openlucht – toen waren er nog geen bermen en geen begroeiing rond – dagelijks grote hoeveelheden blusschuim gespoten heeft op een kom waarin men ethanol tot ontbranding bracht. Daar is er dus mogelijk een verspreiding door, bijvoorbeeld, aerosolvorming tijdens de blusoefeningen. Dat kan geleid hebben tot verspreiding op grotere afstanden, in vergelijking met wanneer je een brand hebt geblust, waarbij de pollutie vooral in de bodem is gegaan.

Er werd gevraagd waarom de werken verdergaan als er toch nog zoveel vragen zijn. Het is niet aan mij om werken stop te zetten of verder te laten gaan. Ik lever alleen de adviezen en de verschillende elementen, ik geef aan in welke richting de oplossingen gezocht kunnen worden. Dat brengt ons ook terug tot de positionering van Grondrecht, in vergelijking met de discussie die we toen hadden. Ik denk dat zij ondertussen ook enigszins het geweer van schouder hebben veranderd. Ze zien dat er een advies is van de commissie en gaan proberen om op basis van dat advies – niet tegen het advies in – te kijken wat er nodig is rond de Oosterweelwerken.

Maar ik ging het nog over FBSA hebben. We moeten vaststellen – en dat heb ik al gezegd – dat dat niet in het analysepakket zat. We hebben dus weinig of geen historische gegevens over hoe die stof verspreid is. Over alles wat de vergunning betreft – had dat in die vergunning kunnen of moeten zitten – wil ik me nu liever niet uitspreken. Daarop zijn er antwoorden van het Departement Omgeving en van de afdeling Handhaving, dus daarvoor wil ik graag naar hun antwoorden verwijzen. Er is de voorbije week veel bevraging over en weer geweest, en ik heb daar zelf geen bijkomende opinies over. Ik ben ook niet betrokken bij die vergunningstrajecten, en in die elementen. Ik verwijs daarvoor dus graag naar de opinies die al voor een stuk gedeeld zijn via de pers, of die u ongetwijfeld ook bij henzelf kunt opvragen.

Hoe zien we die evolutie? Ik deel daar de mening die ook al door andere experts werd geformuleerd. In het huidige kader – en dat wordt een beetje gestimuleerd door Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals (REACH) – loopt de industrie altijd wat voor op wat de regelgever kan doen. We zeggen dat we PFOS zullen normeren. Ja, dan veranderen we één groepje op die PFOS-moleculen. Dan is dat niet genormeerd, en dan gaan we verder met die productie. Dat is een soort van mankement in de huidige regelgeving of in de huidige aanpak. Vanuit dat oogpunt ondersteun ik wel

de initiatieven die nadenken over een uitfasering van PFAS en het grondig nadenken over de juiste substitutie.

Moet dat dan onmiddellijk en vandaag? Dat is niet mogelijk. Als we onmiddellijk en vandaag stoppen met die PFAS, dan zullen een aantal toepassingen die nut hebben en die nog niet gesubstitueerd kunnen worden, in het gedrang komen. Dat gaat er niet alleen over dat onze regenjas dan minder waterafstotend zal zijn. Het gaat ook over toepassingen die op dit moment in brandbeveiliging worden gebruikt, of de koeling van datacenters, die nodig is vanuit een veiligheidsaspect.

Ik kan mij er nu niet over uitspreken in welke mate welke toepassingen wél en niet noodzakelijk zijn. Dat is nu net wat er gebeurt in de hele oefening die ook op Europees niveau is opgestart, om in industriële toepassingen te gaan verduidelijken waar die PFAS al kunnen worden gesubstitueerd en waar het een substitutie is die niet tot bijkomende effecten leidt. Want we moeten ons er natuurlijk ook van bewust zijn dat je altijd zult moeten kijken of we niet een component substitueren door een andere component die erger is of lastiger. We moeten onszelf daarin ook geen blaasjes wijsmaken. Dat blijft natuurlijk voortschrijdend inzicht. Denk aan het asbestdossier. Asbest werd ooit gepromoot als een heel veilige stof. Nadien werd gezien dat die stof kankerverwekkend is. Het is moeilijk om dat altijd op voorhand volledig te onderzoeken of in kaart te brengen. Vaak worden die risico's pas duidelijk uit grootschalige toepassingen. Er is een balans nodig tussen regelgeving, innovatie en volksgezondheid. Maar wat die PFAS betreft, denk ik wel dat er voldoende aanwijzingen zijn om toch over te schakelen naar een beleid dat zich richt op die uitfasering.

Ik herhaal dat dat elementen zijn die we in de Werkgroep Middellange Termijn grondiger willen bekijken. We zijn de wetenschap daarrond aan het versnellen. We zijn gegevens aan het genereren die ook op Europees niveau heel verregaand en specifiek zijn en die zullen kunnen worden gebruikt in die discussie. Daarbij moeten we ons echt inschakelen in dat Europees traject.

Daarnaast denk ik dat de milieuhandhaving in interactie zal moeten gaan met 3M om die vergunning te bekijken. Ik weet ook dat er over die lozingsvergunning in oktober al een overleg was gepland – dat is niet vandaag gebeurd – om over die hervergunning samen te zitten met het Departement Omgeving en 3M. De huidige lozingsnormen werden in een tijdelijk kader toegestaan in afwachting van de optimalisatie van de waterzuiveringsinstallaties. Er loopt een optimalisatietraject in die waterzuiveringsinstallatie. Er is voorzien om in oktober een meeting te houden om de resultaten te rapporteren en dan de volgende stap te zetten in die vergunning. Voor meer details daarover vraag ik u om het Departement Omgeving te contacteren.

Ik denk dat ik hiermee de meeste van de vragen rond FBSA heb beantwoord.

Wat betreft voeding en landbouw en de compensatie van die landbouwers, ben ik mij zeer bewust van die vragen. Ik heb daar zelf nog geen acties rond ondernomen, behalve het doorgeven van die vraag aan de betrokken kabinetten. Ik heb één overleg gehad met de verschillende boerenorganisaties, waar ook de korte keten in vertegenwoordigd was en Boerenbond. Maar dat dateert van begin juli, bij de aanvang van mijn werkzaamheden. Op dit moment heb ik geen zicht op de stand van zaken van die compensatieregeling. Maar ik ben mij er zeer van bewust dat dat een noodzaak is, een kortetermijnnoodzaak. In mijn overleg gisteren met de bioboer heeft hij dat ook nog eens opnieuw aangebracht en heeft hij aangegeven dat dat op korte termijn nodig is. Dat is een element dat we zeker verder moeten opnemen.

Het FAVV gaat nu aan de slag met die achtergrondblootstelling. Men is zich daar ook wel bewust van de noodzaak om snel actie te ondernemen, om snel zicht te krijgen op die achtergrondblootstelling. Opnieuw: die campagnes zijn gestart, die lopen. We kunnen daar niet sneller gaan dan wat we nu doen. We zijn daarmee bezig.

Wordt de perimeter voor consumptie van eieren uitgebreid naar 15 kilometer? De aanbeveling is nu gemaakt op basis van het profiel dat we zien in de metingen van de Universiteit Antwerpen. We moeten ons heel bewust zijn van de effecten van de maatregelen die worden genomen en de perimeters die daarbij worden afgebakend. Voor de perimeter tussen 5 en 10 kilometer wordt mensen aangeraden om de consumptie van eieren te beperken. Uitspraken daarover hebben een onmiddellijk effect op het consumentenvertrouwen, in de eerste plaats bij de bioboerderijen. Zij voelen een onmiddellijk effect van dit soort maatregelen. De consument gaat daarbij zelfs verder dan de perimeters die wij afbakenen. Er is ons gemeld in het overleg met de korte keten dat boerderijen tot in Schoten, tot in Duffel last hebben, in de zin dat ze een verminderde omzet registreren, op basis van de berichten daarover in de media.

Er was ook de vraag: volgen de mensen die maatregelen en wordt dat opgevolgd? Het wordt niet opgevolgd, dus ik heb daar geen zicht op. Ik denk dat sommige mensen dat waarschijnlijk niet doen. Maar op andere terreinen ben ik er zeker van dat de consumenten vooruitlopen, dat het consumentenvertrouwen vooruitloopt op de maatregelen die er zijn en dat dat dus tegelijk tot een daling van de omzet leidt van een aantal van die bedrijven. We moeten daar tegelijk voorzichtig mee omgaan en duidelijk genoeg communiceren over de risico's. Daarom heb ik opnieuw gezegd dat die no-regretmaatregelen voorzorgsmaatregelen zijn, vanuit een voorzorgsprincipe, dat dat aanbevelingen zijn en dat dat geen verbod is. Het verbod gaat over wat je in de handel mag brengen en wat niet. En die verbodsbepalingen worden geregeld door het FAVV op basis van die limieten.

Wat betreft die andere zaken, is er nu een risicogebaseerde approach, waarbij we de mensen op de hoogte brengen van de risico's. Het is ook aan de mensen individueel om zich daartoe te verhouden. Ik heb vorige keer het voorbeeld gegeven van roken. We kunnen mensen op de hoogte brengen van de risico's van roken en tegelijk daarrond een regelgevend kader ontwikkelen. Het staat de mensen dan nog altijd vrij om te kiezen of ze roken of niet. Dat zal door de verschillende mensen op een verschillende manier worden opgenomen. Ik herhaal dat we zo duidelijk mogelijk willen communiceren over de reële risico's en de perimeters niet onnodig groot willen maken. Want we treffen eerst de kleinere bedrijven, de bedrijven die minder weerstand hebben tegen kleine variaties in hun klantenbestand of in hun omzet. Daarom ook vinden we het zo belangrijk om in contact te blijven met de organisaties en mensen die hierdoor worden benadeeld.

Wat zuiveringsslib en het uitrijden op de akker betreft, heb ik geen verdere informatie over hoe dat loopt en hoe dat in het verleden is gegaan. Het is net wat we echt willen checken wanneer we in overleg gaan met de burgemeesters. In Willebroek meten we een bepaalde concentratie. Een deel van de risico-inschatting is juist dat gaan bevragen: wat is volgens u, burgemeester, de praktijk in uw gemeente? Als er een riviertje is uitgebaggerd, is dat dan enkel op de oever gelegd, of is dat dan verspreid via landbouwers? Zulke vragen stellen we dan.

De perscommunicatie loopt soms niet goed. Het is belangrijk om mededelingen eerst naar de bewoners te doen. We zorgen daar ook echt voor. Ik heb dat daarnet ook toegelicht. We proberen heel consequent de juiste sequentie van mededelingen te houden. Ik weet dat dat niet perfect is. Soms is er een algemene communicatie die door individuen wordt geïnterpreteerd als: dit is van belang voor mij. En soms wordt die overgeïnterpreteerd. Maar als het gaat over het communiceren van de gemeten resultaten, dan zijn we er wel heel consequent in om dat eerst of tegelijk naar de betrokken bewoners en de pers te doen, omdat er bij de pers dan toch wat vertraging is. Die communicatie wordt continu bijgestuurd. Er is overleg in die communicatiewerkgroep. Op dat vlak is het dan ook belangrijk om contact te hebben met de verschillende administraties en tussen de verschillende administraties.

U vraagt naar het PFAS-actieplan en wat ermee moet gebeuren. We zullen in ons rapport van 10 september al refereren aan dat PFAS-actieplan. Het is duidelijk dat al het werk dat we hier nu doen minstens zal moeten leiden tot een herziening van dat PFAS-actieplan of

misschien tot meer, tot het opzetten van een meer permanente opvolging van deze problematiek. Op dit moment is mijn opdracht voor een jaar, mogelijk is het verlengbaar. Goed. Moet die opdracht leiden tot een soort van andere structuur, moet die leiden tot een herzien actieplan, of tot iets daartussenin? Daar kan ik nu niet op vooruitlopen. Het minimum is inderdaad dat we de link leggen met dat PFAS-actieplan, dat we dat verder uitbreiden, verder optimaliseren en vandaaruit nadenken over hoe dat kan worden ingebed in het beleid, in beleidsprocedures en dergelijke.

Mijnheer D'Haese, ik wil toch even terugkomen op uw statement dat de instanties het probleem zijn en dat ze nu worden gebruikt in de oplossing. Ik wil dat toch wat nuanceren. Verschillende instanties worden mogelijk in diskrediet gebracht door individuen in de publieke opinie. Het is aan jullie om hier te gaan kijken in welke mate er fouten zijn gebeurd in het verleden. Laten we daar dan vooral niet op vooruitlopen en dat diskrediet versterken door andere elementen. Dat is waarom deze onderzoekscommissie er is.

Ondertussen heb ik zelf alle vertrouwen in de onafhankelijkheid van onze wetenschappelijke instellingen, in het wetenschappelijke inzicht van die instellingen en in de expertise die er is binnen de administraties. Dat zijn inderdaad de mensen die zo'n actieplan hebben vormgegeven. We moeten binnen en met de Vlaamse administratie, de Vlaamse mensen, dit probleem aanpakken. Het heeft geen zin om daarvoor buitenlandse experts op te trommelen. We hebben de expertise. We zijn versneld bezig met het verzamelen van de wetenschappelijke informatie. Dat gebeurt volgens de wetenschappelijke procedures die we kennen en binnen internationale accreditaties, binnen alle principes die Europees worden toegepast. We hebben in Europa een leidende rol in dit onderzoek. Vanuit het Europees Milieuagentschap en vanuit andere Europese middens wordt Vlaanderen ook erkend als trekker in dat humaan biomonitoringonderzoek. Het heeft dus geen zin om dat in vraag te blijven stellen en te doen alsof het niet waar zou zijn dat die mensen goed en onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek kunnen doen. Met de expertise die we hebben in Vlaanderen, zullen we dit probleem aanpakken. Er is contact tussen die Vlaamse experts en de buitenwereld. Er wordt binnenkort, begin oktober, een grote internationale conferentie georganiseerd rond persistente organische polluenten, grotendeels virtueel of hybride, die op verschillende continenten een deelconferentie heeft en zich richt op die fluorgebaseerde componenten in PFAS. De Europese poot van die conferentie wordt in Vlaanderen, door Vlaamse mensen georganiseerd. Daar zullen we het onderzoek dat we aan het voeren zijn, kunnen voorstellen en toetsen aan die internationale wetenschappelijke expertise. We schakelen daarbij andere expertise in waar nodig. Maar het heeft dus geen zin om steeds opnieuw de Vlaamse expertise daarrond in vraag te stellen.

Wat is dan de link, toch internationaal, met de Westerschelde? We zijn op de hoogte. Ik ben bijvoorbeeld gecontacteerd door iemand die de coördinatie van die PFAS-problematiek voor de provincie Zeeland opvolgt. Ik ben ook op de hoogte van het bericht van de gemeente. Zelf heb ik er tot nog toe geen concrete acties aan gekoppeld wegens de drukte met de huidige acties. Maar goed, binnen dat kader op middellange termijn moeten we dat zeker aanpakken. Het zal ergens in september of oktober op de agenda komen. We gaan die internationale connectie zeker aan.

U vraagt naar de blootstelling via cosmetica en hoe daarmee rekening wordt gehouden. Dat is enerzijds deel van die vragenlijst bij het nemen van de bloedstalen. Anderzijds zijn het dat soort elementen die we bij de biomonitoringcampagne verder zullen kunnen bekijken en opvolgen.

Ik check even mijn eigen vragenlijst. Ik denk dat ik de vragen heb beantwoord, maar ik check het nog even. Laten we even horen welke vragen nog niet zijn beantwoord.

De voorzitter: Professor Vrancken, ik dank u voor uw uitgebreide antwoord.

Collega's, zijn er zaken die nog extra verduidelijking behoeven? Ik wil voorstellen dat, als die er zijn, we het kort houden. Het is al na 12 uur en we moeten straks in de regeling van de werkzaamheden nog een aantal zaken bespreken, weliswaar kort. Maar als er nog dingen zijn, is daar uiteraard nog ruimte voor.

Ik ga opnieuw het rijtje af. Wil iemand van Groen nog even tussenkomen? (*Opmerkingen bij Groen*) We zullen dat opnieuw bundelen. Dank u wel, dat is zeer kort.

Collega D'Haese, had u nog iets?

Jos D'Haese: Ja. Ten eerste wil ik u danken voor het rechtzetten van die misvatting rond die individuele resultaten. Dat was me gewoon niet duidelijk. Bij deze wel.

Ik denk dat er één vraag niet werd beantwoord, maar ik kan het gemist hebben. Het is de vraag over de luchtemissies, niet de metingen, maar de emissies in de lucht. Hebben zij daar zelf informatie over?

Ten tweede heb ik een aantal vragen ter verduidelijking – ik houd het heel kort, hoor, voorzitter – ten eerste rond de eieren. Ik begrijp de bezorgdheid over het uitbreiden van de perimeter. Maar we hebben die resultaten van de Universiteit Antwerpen. En je kunt daarin eigenlijk weinig onderscheid zien tussen de perimeters 5 tot 10 kilometer en 10 tot 15 kilometer. Dat zit ongeveer gelijk. Er zitten zelfs hogere pieken in die grotere perimeter. Nu, ik leer hier van u dat het misschien niet te maken heeft met 3M, maar met iets anders. Maar dat moeten we dan wel weten. En daarom was mijn vraag in de eerste plaats een vraag naar het uitbreiden van het onderzoek, nog niet meteen naar het uitbreiden van de maatregelen, om dan de juiste maatregelen te kunnen nemen. Want anders vind ik het moeilijk om een basis te zien voor het afkappunt van 10 kilometer. Ik kan dat in die data gewoon echt niet lezen.

Mijn laatste vraag gaat over de bloedstalen. U zegt: "We hebben nu die 800 en daarin zitten de data die wij nodig hebben om verder te gaan." Ik kan verkeerd zijn, maar ik had eigenlijk een beetje begrepen dat de 3 kilometer en de 800 net werden bepaald op basis van de beperkingen van de labocapaciteit, die heeft meegespeeld in het bepalen van de perimeter en het aantal stalen dat jullie zouden afnemen. En nu hoor ik eigenlijk zowat de omgekeerde redenering – maar opnieuw, ik kan mij vergissen en dat verkeerd hebben begrepen – dat die 800 en die 3 kilometer er zijn, om afleidingen te kunnen maken en ook mensen waarbij niet gemeten is, te kunnen bekijken. Maar ik mis daarin toch een aantal zaken. Ik verwijs opnieuw naar het geval van de kinderen. Niet alleen hebben zij een hogere blootstelling, maar ze hebben ook een ander metabolisme. Ik snap niet hoe je dat kunt overzetten, terwijl wij weten dat zij het meest kwetsbaar zijn.

Ik vind het ook jammer dat de kwestie van de werknemers er wat van wordt afgesplitst, omdat dat eigenlijk andermans bevoegdheid is. Ik begrijp dat u daarin opereert, professor. Maar het is toch wel jammer dat we niet iedereen die getroffen is, kunnen samennemen in die vervuilszone en dat er nu wordt gezegd: "Ja, anderen kunnen ook naar VITO gaan." Ik mis daar wat globaliteit in de aanpak.

Ten slotte heb ik een vraag wat betreft de perimeter van 3 kilometer. Alles hangt af van de vervuilspluim. Je hebt de grondwaterpluim, die gaat in één richting. Je hebt de luchtpluim, die gaat in een andere richting. Hebben we daar al zicht op? Volgens mij ga je toch verder moeten gaan dan die 3 kilometer om dat goed te kunnen zien. Als de Universiteit Antwerpen tot 15 kilometer vaststelt, zit dat dan in die pluim of niet? Is dat die grondwaterpluim, is dat die luchtpluim? Daarvoor moeten we toch buiten die 3 kilometer gaan? En het behoort toch ook tot uw opdracht om dat mee te onderzoeken?

Ziezo, dat zijn nog een aantal vragen ter verduidelijking.

De voorzitter: Dank u wel, collega D’Haese.

De heer Daniëls heeft het woord.

Koen Daniëls: Ja, nog heel even over het bloedonderzoek, zodat ik het goed begrijp. Ik had gevraagd of het enkel over PFOS, PFOA en PFAS gaat, of ook andere stoffen. Begrijp ik het goed dat we in de 800 stalen die nu genomen worden of genomen zijn, ook die FBSA en andere C4-ketens zullen opsporen of niet? Of is dat iets voor de toekomst? Dat is een eerste heel concrete vraag.

Ten tweede bent u vrij snel over dat slib gegaan. U zegt dat u aan de gemeentebesturen zult vragen wat daarmee gebeurd is. Maar het product wordt al sinds de jaren 60 geproduceerd. En – hoe zal ik het uitdrukken – het was de bedoeling dat dat slib werd afgevoerd naar een plaats die daarvoor bedoeld was, maar het is niet noodzakelijk daar geraakt omdat het goedkoper was om het elders af te zetten dan het te voeren naar waar het moest gaan. Diegenen die dat gedaan hebben, lopen er dus niet noodzakelijk mee te koop dat dat gebeurd is. Maar dat kan wel een verklaringsgrond zijn waarom we op bepaalde plaatsen gigantische waarden meten en op andere plaatsen, er vlak naast, tot de conclusie komen: hier niet. Hoe kan dat? Temeer omdat grondverzet – en dan bekijk ik het ook historisch, die 250 kubieke meter – er maar gekomen is in de jaren 70, toen er met vrachtwagens grond van hier naar daar werd gereden. Niemand lag daar toen wakker van. Dat zijn de tijden, collega’s, dat er akkers werden uitgegraven, werden verkocht als propere grond, een aannemer er alles in gooide, er een laag over deed van 2 meter en dat werd beschouwd als propere, goede grond. We zullen een andere manier moeten zoeken om daar enigszins tot een verklaring te komen. Daarom wilde ik nog even verder gaan op dat slib.

De voorzitter: Dank u, collega Daniëls. De Vlaams Belangfractie heeft geen bijkomende vragen.

Mevrouw Rombouts heeft het woord.

Tinne Rombouts: Dank u, mijnheer Vrancken, voor uw uitgebreide antwoorden.

Op één punt wil ik nog wat dieper ingaan. Ik stelde de vraag welke rol de gemeenten in dezen hebben, of ze de mogelijkheid hebben om zelf staalnames te doen en maatregelen af te kondigen. Ik begrijp zeer goed dat op een bepaald moment, en zeker als er sites in beeld worden gebracht, als er een bepaalde prioritering wordt gegeven en de ene gemeente naast de andere gemeente wel stalen begint te nemen, je een bepaalde druk voelt ontstaan en er vragen komen vanuit de burgers. U sprak inderdaad van concurrentie op een bepaald moment naar het labo toe, een concurrentienadeel voor de prioriteiten die Vlaanderen legt. Omgekeerd hebt u ook heel duidelijk aangegeven dat, wanneer maatregelen worden afgekondigd, dat niet enkel lokaal, maar zelfs ver buiten gemeenten gevolgen kan hebben. Het is in dezen toch wel een bezorgdheid van mij dat, als er een bepaalde strategie wordt afgesproken, die dan ook goed onderbouwd is en dat het een strategie is waarop iedereen zich moet kunnen inschrijven. U hebt in dezen een coördinerende rol. Ik wil dan ook de vraag stellen of u daarin eventueel de mogelijkheid hebt, of u daarvoor eventueel een bijkomende opdracht moet krijgen of dat u dat de opdracht vindt van de ministers om daar toch wel die strategie effectief te kunnen aanhouden en zo te vermijden dat er bijkomende schade zou optreden. Ik stel mij daar zelfs de vraag, als er schade zou optreden, waar men die dan kan gaan verhalen. Op wie kan men die dan gaan verhalen? Is dat dan bij diegene die de maatregelen heeft afgekondigd? Hoe moet daarmee worden omgegaan? Want dat is in de praktijk, ter plaatse, effectief de vraag.

Ik heb daarnet inderdaad gevraagd waarom er met de scope van 800 wordt gewerkt, waarom er met de kilometerafstand wordt gewerkt. Ik begrijp dat er eigenlijk een heel goede motivering is om in eerste instantie die stappen te nemen, om dan vervolgens volgende stappen te nemen. Maar als we weten dat er inderdaad een universiteit is die

eigenlijk al een publicatie heeft gedaan rond 15 kilometer, is het ook heel logisch dat andere gemeenten dat ook vragen. Zo krijg je het opkloppen, komen er heel wat vragen en bezorgdheden, riskeer je die gecoördineerde aanpak te verliezen en riskeer je bijkomende schade die misschien nergens meer kan worden verhaald of waarvan ik mij alleszins de vraag stel waar ze dan kan worden verhaald en of er heel duidelijk kan worden gesteld wie daarvoor de verantwoordelijkheid moet opnemen. Vandaar mijn vraag: ziet u daar voor uzelf een versterkte coördinerende rol? En kunt u die rol opnemen? Of hebt u een bijkomende opdracht? Of moet de minister hierin iets ondernemen?

De voorzitter: Zijn er nog collega's die bijkomende vragen hebben?

De heer Vrancken heeft het woord.

Karl Vrancken: Drinkwater is momenteel geen specifieke focus. Ik zal dat meenemen en opnieuw highlighten. Binnen de VMM wordt alles rond waterkwaliteit opgevolgd. Ik zal het topic opnieuw agenderen om alles wat de drinkwaterkwaliteit betreft weer onder de aandacht te brengen.

Wat luchtemissies betreft, ben ik op de hoogte van een specifieke aandacht vanuit de VMM Lucht in de richting van de site van 3M, waar men bezig is met een veel grondigere inventarisatie van mogelijke bronnen van luchtemissies, zowel geleide als diffuse emissies. Tegelijk heeft ERM mij aangegeven dat lucht in het lopende onderzoek meer aandacht zal krijgen dan het in het verkennende bodemonderzoek had. Want bij dat bodemonderzoek hoort eigenlijk een inschatting van alle verschillende risico's en de effecten op de bodem. Die luchtemissies zullen zowel daar als in lopend overleg of vragen vanuit de VMM actief worden opgenomen.

Ik kom tot de vraag over de perimeter van de Universiteit Antwerpen. De metingen van de Universiteit Antwerpen betreffen, op een afstand van tussen 10 en 15 kilometer, initieel drie of vier stalen, of beter: een beperkt aantal stalen. De meting werd niet opgezet als een volledige screening in een cirkelvorm, ze werd niet afgebakend in die cirkelvorm. Ze hebben ondertussen een aantal van die mensen opnieuw benaderd om hermetingen te doen. Ze willen een soort van historische meting opbouwen: stijgt het of daalt het? Maar door de wijze waarop die metingen zijn gebeurd, zijn er eigenlijk te weinig punten om echt te zeggen dat er een volledige afbakening rondom die zone is. Ik geef mee hoe het eigenlijk gelopen is. Zij hebben gecommuniceerd dat ze tot op 15 kilometer stalen hadden genomen. En de pers heeft daar dan een cirkel van gemaakt rondom de 3M-site. Wij, en dan vooral het agentschap Zorg en Gezondheid, in overleg met VITO, hebben die analyses bekeken en hebben vandaaruit opnieuw dat risicoprofiel opgesteld. Er is een soort van exponentieel dalende curve voor die eieren. Het is niet evident om exact te zeggen op hoeveel kilometer we dan die grens moeten afbakenen. Daarom is het een vrij algemeen advies dat zegt: beperk de inname van die eieren binnen die zone buiten de 5 kilometer. Want die 5 kilometergrens viel wel redelijk duidelijk af te leiden uit die getallen. Op die manier is die 10 kilometergrens een aflijning geweest, een afbakening vanuit een risico-inschatting, een beoordeling van die metingen, wetende dat dat niet ging over een perimeter rondom die volledig is bemonsterd.

Alle bijkomende metingen die nu gebeuren, zijn er natuurlijk ter bevestiging of tegenspraak van de metingen die toen zijn gebeurd. Enerzijds is de Universiteit Antwerpen zelf verder bezig. Maar anderzijds, als het FAVV metingen doet, wat ERM nu doet, is dat allemaal gericht op het in kaart brengen. Eerst meten het FAVV en EMR dichtbij, tot op 5 kilometer. Maar we zijn nu bezig met de achtergrondmetingen om dat verder in kaart te kunnen brengen. En al die andere metingen, op die brandweersites en dergelijke, tonen nu net aan dat er op grote afstand waarschijnlijk toch andere elementen zullen zijn die voor lokale verhoging zorgen. Die elementen zijn in dat initieel onderzoek van de Universiteit Antwerpen niet meegenomen, om naar andere lokale bronnen te gaan kijken. Ik geef deze informatie ter verduidelijking.

800, is dat toch te weinig? Dat aantal is afgestemd op een slimme inschatting van hoeveel capaciteit we hebben en op welke termijn. We willen snel genoeg tot resultaten komen. De 3 kilometer komt vanuit het idee: dat is de zone die we zien als een groot risico, dus daarop willen we ons focussen.

Er worden bijkomende campagnes gepland, bijvoorbeeld door 3M of de FOD Werkgelegenheid, die daarmee al bezig is. We staan daarmee in contact. Dat is net de bedoeling van die coördinatie: als er bijkomende campagnes komen, worden die resultaten mee verzameld bij mij, onder mijn coördinatie. Zo kunnen we dat bijkomend opnemen in onze datahandling. De planning op dit moment vanuit Zorg en Gezondheid is die 800 en dan het biomonitoringonderzoek, omdat we zicht willen krijgen op die routes, omdat we die connectie willen kunnen maken, omdat we niet enkel in bloed willen meten en dan een beetje zonder handvaten staan: vanwaar komen die verhoogde bloedwaarden nu? Op basis van een vragenlijst kun je dat proberen en maximaal interpreteren. Maar als je het echt wilt weten, moet je naar die biomonitoring. Dat is een langdurige en omslachtige campagne, waarbij je met minder mensen moet werken. En dat loopt tot nog toe via hotspots, via hotspotstudies op specifieke gebieden die worden afgebakend. En dan moet je keuzes maken. En die keuzes zullen mee moeten worden gemaakt in de begrotingsdiscussies. Daar zijn budgetten voor nodig. Delen van die programma's zullen nu worden voorgelegd voor de begrotingsbesprekingen voor het volgende jaar. Want veel van die campagnes moeten nog verder worden begroot. En het zal op dat niveau zijn dat er op een bepaald moment prioriteiten moeten worden gesteld over waarvoor er budget is en waaraan er eerst wordt begonnen.

Ik kom tot de vraag over het lijstje van de parameters voor de bloedstaalnamecampagnes. Voor de duidelijkheid geef ik mee dat die parameterlijst voor de bloedstaalnamecampagnes vastligt. Het zijn er tien. Ik som ze op, zo bestaat er geen onduidelijkheid: PFOS, PFOA, de pentaanvorm – perfluorpentaanzuur (PFPA) –, de heptaanvorm – C7 –, de nonaanvorm – altijd met A achteraan –, perfluordecaanzuur (PFDA) – C10 –, perfluorundecaanzuur (PFUnDA) – C11 –, perfluordodecaanzuur (PFDoDA), de hexaan- en de heptaanvorm. Die twee laatste zijn met S achteraan. We meten dus van van C5 tot C12. Die C4 zit op dit moment niet in de lijsten die ik krijg, maar voor de nieuwe parameterlijst wordt dat uitgebreid met andere parameters. Dat is vanaf nu, als er nieuwe staalnames zijn, zoals ik daarnet heb gezegd. En voor de biomonitoring is er een uitgebreidere parameterlijst van dertig, waarin de B-vorm, de C4-vorm en ook de nieuwe vorm – FBSA – wordt meegenomen. *(Opmerkingen van Koen Daniëls)*

Nee, bij die 800 zit ze er niet bij. Of in diegenen die al gemeten zijn, daar zit ze zeker niet bij. *(Opmerkingen van Koen Daniëls)*

De uniformiteit van de metingen, dat is ook uw punt. We moeten blijven beseffen dat we hier te maken hebben met metingen van erg lage waarden, in een complexe matrix. Dat heb ik al vaak gezegd. Dat wil zeggen dat, als je op een perceel van een meter op een meter drie bodemstalen neemt, die alle drie een andere waarde zullen hebben. Ze zullen in elkaars buurt liggen, maar ze zullen verschillende waarden hebben. Er zit op die metingen dus een meetonzekerheid en een staalnameonzekerheid, maar ook een verspreidingsonzekerheid. Dat is nu net waarom we proberen in zones te werken en ook zeggen dat het waarschijnlijk niet relevant is om in elke individuele tuin te meten. We moeten omgaan met de beperkingen daar, met de verschillen die er zijn en met die risicogebaseerde aanpak. Want het werkt in alle richtingen. Als je in elke tuin één meting doet en in tuin A meet je een waarde van 3, in tuin B meet je 7 of 20, dan zou dat bij een volgende meting ook andersom kunnen zijn. We moeten dus naar zoneringen, naar zones, naar contourenkaarten, met zones waarvan we denken dat de concentraties er zich bevinden. Als je overgaat naar die saneringsaanpak, dan maak je die metingen fijnmaziger. Maar nog steeds blijft het zo – en bodemsaneringsdeskundigen zijn zich daar heel bewust van – dat de spreiding die er altijd op die metingen zit, gewoon een gegeven is in dit soort van wetenschap.

U vraagt naar de rol van de gemeente en of er meer coördinatie nodig is van die strategie. De hele inventarisatiecampagne op zich en de organisatie ervan zit volledig binnen de OVAM. Sowieso zijn zij daar het aanspreekpunt voor. Het is belangrijk dat we contact hebben opgenomen met de VVSG, omdat zij hun rol daarin willen spelen. We hebben het bijvoorbeeld met hen gehad over het punt of de gemeenten zelf metingen kunnen doen. De VVSG wil de taak opnemen om de tussenpersoon naar de gemeente toe te zijn. In die zin zijn we wel met de coördinatie van die strategie bezig en is dat ook een element van gesprek en van terugkoppeling tussen de verschillende administraties in de expertenwerkgroep en de communicatiewerkgroep, zoals die nu loopt. Is er een bijkomende opdracht nodig? Momenteel dekken we dat af door het overleg dat er loopt en hebben we wel de juiste partijen rond de tafel zitten om dat op de juiste manier te doen. Als er inderdaad absolute discussies ontstaan over de prioriteitenlijsten, zullen we op dat moment die discussies moeten oplossen. We proberen nu alleszins de juiste partijen rond de tafel te hebben, met de VVSG in een ondersteunende rol om die problemen te vermijden en de communicatie duidelijk genoeg te maken naar de burgemeesters. Daarom kiezen we er ook voor om, naast die algemene communicatiekanalen, webinars op te zetten voor de burgemeesters, zodat we hen rechtstreeks kunnen benaderen.

Dat waren mijn antwoorden.

De voorzitter: Professor, ik dank u voor uw bijkomende antwoorden en om opnieuw naar deze commissie te komen.

Hannes ANAF,
voorzitter

Tinne ROMBOUTS
Willem-Frederik SCHILTZ
Mieke SCHAUVLIEGE,
verslaggevers